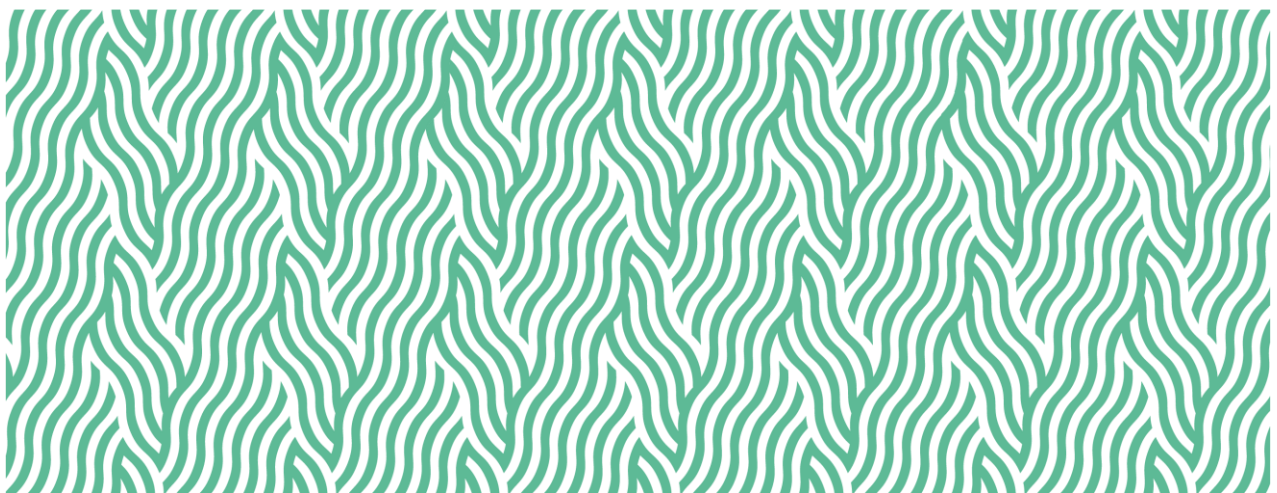

**VIHDIN
VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA
VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET
2022**

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	15
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet.....	15
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	19
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	22
2.4 Arvoperusta	23
2.5 Oppimiskäsitys.....	26
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	27
2.7 Laaja-alainen osaaminen.....	28
Ajattelu ja oppiminen	29
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	30
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	31
Monilukutaito	31
Digitaalinen osaaminen	32
Osallistuminen ja vaikuttaminen	33
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	34
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	35
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	36
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	36
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.....	37
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	39
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	42
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	44
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	44
Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	46
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	48
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	48
4.2 Pedagoginen dokumentointi	52

4.3 Monipuoliset työtavat	53
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	54
4.5 Oppimisen alueet	56
Kielten rikas maailma.....	57
Ilmaisun monet muodot	59
Minä ja meidän yhteisömme	64
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	67
Kasvan, liikun ja kehityn	70
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	73
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	75
5. Lapsen tuki	77
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	77
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	78
5.2 Yhteistyö tuen aikana	81
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	81
Monialainen yhteistyö	82
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	85
Yleinen tuki	87
Tehostettu tuki	88
Erityinen tuki.....	89
Tuen muodot	90
5.4 Lapsen tuen arviointi	95
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	97
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	101
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	104
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	105
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	105

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvu ympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

---

¹ Varhaiskasvatustilain (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustilain 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset

---

⁵ Varhaiskasvatustalaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatustalaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatustalaki 22 §

erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

---

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

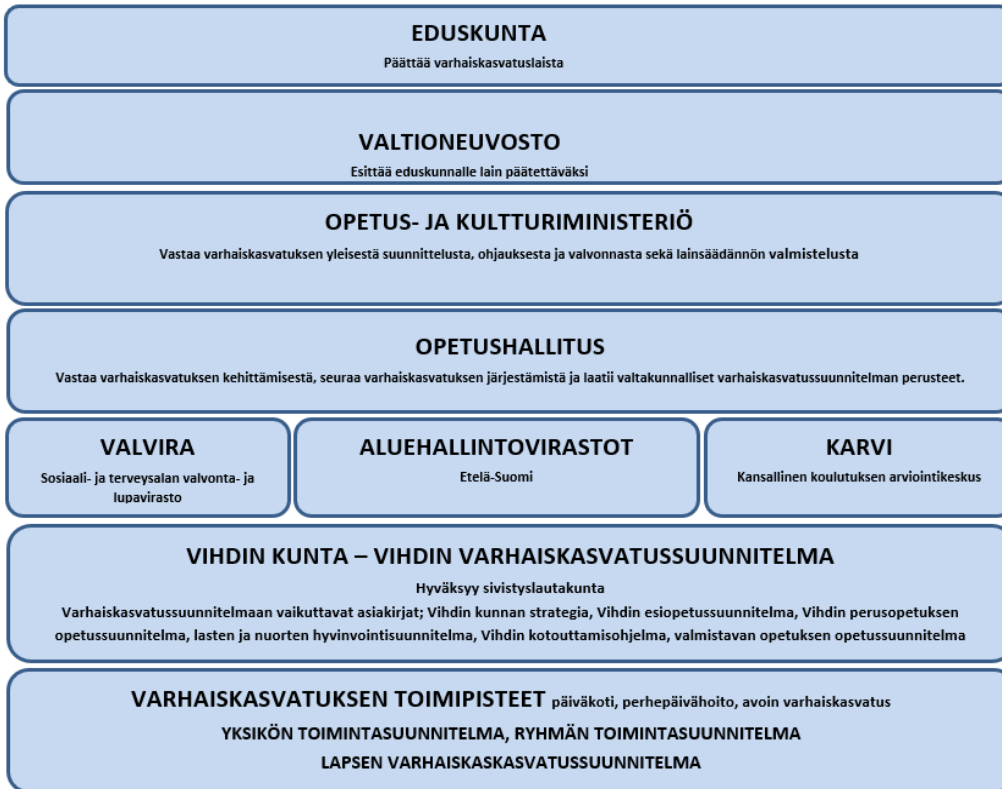
¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Kuvio. Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmä

Vihdin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma rakentuu Opetushallituksen laatimiin valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Hyväksymisen jälkeen paikallinen suunnitelma käännetään ruotsin kielelle. Sivistyslautakunta hyväksyy 1.8.2022 käyttöön otettavan Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman. Paikallisesti päätettävät asiat on kirjattu perusteisiin kursivoidusti. Sähköisessä versiossa paikallinen teksti näkyy vihreällä värillä. Varhaiskasvatussuunnitelma on luettavissa Vihdin kunnan internetsivuilla ja intrassa.

Vihdin varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma ovat kokonaisuus, jotka yhdessä perusopetuksen opetussuunnitelman kanssa muodostavat lapselle ehjän kasvun, kehityksen ja oppimisen polun varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Suunnitelmaa laadittaessa on huomioitu Vihdin kunnan strategia, esiopetussuunnitelma, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, kotouttamisohjelma sekä valmistavan opetuksen opetussuunnitelma. Vuodesta 2021 alkaen Vihti on ollut mukana Unicefin lapsiystävällinen kunta mallissa.

Vihdin kunnassa on käytössä yksi varhaiskasvatussuunnitelma, jota noudatetaan kunnallisen ja yksityisen varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa. Kunnalliset ja yksityiset varhaiskasvatusyksiköt täydentävät Vihdin varhaiskasvatussuunnitelmaa toimintasuunnitelmalla. Vihdissä perhepäivähoito on yksi toimintayksikkö. Yksikön toimintasuunnitelmassa määritellään tarkemmin yksikön varhaiskasvatuksen lähtökohdat ja toteutuminen. Lisäksi

toimintasuunnitelmasta tulevat esille tulokortin pedagogisten tavoitteiden toteutuminen, kunkin yksikön erityispiirteet ja painotukset. Henkilöstö laatii yhdessä huoltajan kanssa lapselle varhaiskasvatussuunnitelman. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat yhdessä yksikön toimintasuunnitelman kanssa toimivat pohjana ryhmien toimintasuunnitelmille sekä päiväkodissa että perhepäivähoidossa.

Opetushallitus julkaisi uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet alkuvuonna 2022. Vihdin paikallista suunnitelmaa päivitettiin näiden perusteiden pohjalta. Päivitystyötä tehtiin pienissä työryhmissä ja päivitetty osat koottiin yhdeksi asiakirjaksi Vasu-työryhmän toimesta. Päivitystyön aikana kunnallisten päiväkotien johtajat käsittelivät ja linjasivat perusteisiin liittyviä aihekokonaisuuksia varhaiskasvatuspalaverissa varhaiskasvatuspäällikön johdolla. Huoltajia ja lapsia haluttiin osallistaa päivitysprosessiin, Seppo-sovelluksella laaditun kyselyn avulla. Kysely toteutettiin helmikuussa 2022. Sekä huoltajille että lapsille oli kyselyssä omat kysymykset, joihin he yhdessä vastasivat. Kysymykset liittyivät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä lapsen mielenkiinnon kohteisiin ja henkilöstön tietämykseen niistä.

Varhaiskasvatussuunnitelmaluonnoksesta annettiin lausuntomahdollisuus henkilöstölle, huoltajille, esiopetuksen, perusopetuksen, yksityisten palveluntuottajien sekä sosiaali- ja terveystoimen edustajille. Lausuntojen kautta yhteistyökumppaneilla oli mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman sisältöön.

Vihdin kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään lapsilta, huoltajilta, henkilöstöltä ja yhteistyökumppaneilta saadun palautteen perusteella.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä

---

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin

---

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

---

²⁵ Varhaiskasvatustilain 23 §

²⁶ Varhaiskasvatustilain 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatustilain 40 §

²⁸ Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma koostuu seuraavista asiakirjoista

- *Lapsemme-lomake*
- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Wilmassa*
- *lääkehoitosuunnitelma (tarvittaessa).*

Lapsemme lomakkeessa huoltajat kuvaavat lastaan ja lapselle tärkeitä asioita. Varhaiskasvatussuhteen alussa lomake toimii huoltajan ja henkilöstön vuoropuhelun tukena. Lapsemme lomakkeen pohjalta käydyssä aloituskeskustelussa esille tulleet tavoitteet toiminnalle voidaan kirjata Wilmaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Huoltajat voivat halutessaan täydentää lomaketta valokuvilla, jotka kuvaavat lapsen osaamista, vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan sähköisesti Wilma-järjestelmässä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lasta, hänen vahvuuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan ja siinä painottuvat huoltajien ja henkilöstön yhdessä sopimat tavoitteet toiminnalle lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Lapselle annettava kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana sekä tehostettuun ja erityiseen tukeen liittyvien hallintopäätösten tekeminen on kuvattu tarkemmin luvussa 5. Säännöllistä lääkitystä tarvitsevalle lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lääkehoitosuunnitelmasta se tieto, mikä vaikuttaa lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen.

Esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa lapsen esiopetussuunnitelma korvaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman. Esioppilaalla on vain yksi suunnitelma, jossa huomioidaan esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja lapsen tarvitseman kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tavoitteet.

Avoimessa varhaiskasvatuskerhossa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen suunnitelma koostuu seuraavista asiakirjoista

- *Kerholaisemme*
- *Kerhokeskustelulomake*
- *Lääkehoitosuunnitelma (tarvittaessa)*

Kerholaisemme lomakkeessa huoltajat kuvaavat lastaan ja lapselle tärkeitä asioita. Varhaiskasvatussuhteen alussa lomake toimii huoltajan ja henkilöstön vuoropuhelun tukena. Varhaiskasvatuskerhoissa käydään kerhokeskustelu yhdessä huoltajan kanssa yksi-kaksi kertaa toimintakaudessa. Keskustelusta kirjataan kerhokeskustelulomake, jossa kuvataan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Säännöllistä lääkitystä tarvitsevalle lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Avoimessa varhaiskasvatuksessa tuen

muotona on yleinen tuki. Mikäli lapsi tarvitsee yleistä tukea laajempaa tukea, huoltajille suositellaan lapsen siirtämistä päiväkotipalvelujen piiriin. Avoin varhaiskasvatus saa varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuen konsultaatiopalveluina.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoida ja dokumentoida lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tietoisesti ja systemaattisesti. Pienryhmissä toimiessaan henkilöstö pystyy selvittämään lapsen ajatuksia, toiveita sekä haastatella lapsia ja näin osallistaa lasta oman varhaiskasvatuksensa suunnitteluun. Lapsi voi tulla osalliseksi oman varhaiskasvatuksensa suunnitteluun myös pedagogisen dokumentoinnin kautta. Havainnointi- ja dokumentointityötä tekee koko henkilöstö. He keskustelevat säännöllisesti lapsiin liittyvistä havainnoistaan ja muodostavat yhteisen näkemyksen lapsen kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Lapsi voi osallistua oman varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimiseen esimerkiksi seuraavin keinoin;

1-3 -vuotiaat lapset

Henkilöstö havainnoi lapsen arkea varhaiskasvatuksessa ja ottaa valokuvia tai videoklippejä tilanteista, jotka ilmentävät lapsen mielenkiinnonkohdetta, tuen tarvetta tai oppimista. Havaintojen, kuvien ja videoiden kautta henkilöstö voi konkreettisesti tuoda lapsen näkökulmaa esille varhaiskasvatuskeskustelussa.

3-5 -vuotiaat lapset

Ennen huoltajan kanssa käytävää varhaiskasvatuskeskustelua henkilöstö keskustelee lapsen kanssa päiväkodin arjesta ja lasta kiinnostavista asioista. Keskustelun apuna käytetään päiväjärjestyskuvia sekä toleranssiympyrää.

Kysymykset, joissa lapsi käyttää vastauksiensa apuna hymiökuvia:

- 1. Onko sinulla kivaa päiväkodissa/perhepäivähoidossa?*
- 2. Onko sinulla ystäviä päiväkodissa/perhepäivähoidossa?*

Henkilöstö voi kysellä tarkemmin kenen kanssa leikit tai kenen kanssa et halua leikkiä. Tämä mahdollistaa henkilöstöä tekemään sosiogrammin ryhmästä.

Kysymykset, joissa lapsi käyttää apunaan hymiökuvia sekä päivärytmikuvia:

1. Mitkä ovat sinusta kivoja asioita päiväkodissa/perhepäivähoidossa?
2. Mitkä ovat sinusta tylsiä / vaikeita asioita päiväkodissa/perhepäivähoidossa?

Kysymykset, joissa lapsi käyttää apunaan toimintakuvia sekä toleranssiympyrää. Lapsi valitsee leikki ja toiminta kuvista mieluisia sekä epämieluisia asioita toleranssiympyrään:

1. Mistä leikeistä sinä pidät?

Lapsen kanssa käytävän keskustelun lopuksi henkilöstö kuvaa lapsen toleranssiympyrän. Kuvien avulla hän tuo varhaiskasvatuskeskustelussa huoltajalle esille lapsen ajatuksia hänen arjestaan päiväkodissa/perhepäivähoidossa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on henkilöstön ja huoltajien yhteinen prosessi, joka etenee koko lapsen varhaiskasvatuksen ajan. Henkilöstön tehtävänä on kuulla huoltajaa ja tarttua huoltajien aloitteisiin sekä tuoda henkilöstön yhteinen pedagoginen näkemys lapsesta varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelma muotoutuu huoltajien kanssa käytävien päivittäisten keskustelujen pohjalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehdään kirjauksia yhdessä huoltajan kanssa sopien koko toimintavuoden ajan, vaikka varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut käydään kaksi kertaa toimintavuodessa. Keskustelut käydään lähitapaamisena tai etäyhteyden kautta huoltajan toiveen mukaan. Keskustelun alussa varhaiskasvatuksen opettaja ja huoltaja yhdessä arvioivat edellisessä keskustelussa sovittujen lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien tavoitteiden ja menetelmien toteutumista. Suunnitelmaan tehtävien kirjausten on oltava selkeitä ja ymmärrettäviä sekä lasta kuvaavia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa esiin nousevat lapsen yksilölliset tarpeet kirjataan ryhmän toimintasuunnitelman vasuosaan, johon pedagogisen

toiminnan suunnittelu pohjautuu. Ryhmän toimintasuunnitelma on ryhmän henkilöstön yhteinen työväline.

Päiväkotiryhmässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Hän käy keskustelun yhdessä huoltajan kanssa ja kirjaa suunnitelman Wilmaan. Perhepäivähoidossa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta vastaa perhepäivähoitaja. Perhepäivähoidossa on käytössä paperinen varhaiskasvatussuunnitelmalomake. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntemus perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan saadaan tarvittaessa hoitajan esihenkilönä toimivalta päiväkodin johtajalta tai varhaiskasvatuksen erityisopettajalta.

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut käydään syksyisin lokakuun loppuun mennessä ja keväällä maaliskuun loppuun mennessä. Uuden lapsen keskustelu käydään yhden - kahden kuukauden kuluessa hoidon aloituksesta. Varhaiskasvatussuunnitelma tulee olla kirjattuna kahden viikon kuluessa keskustelusta. Tästä aikataulusta poikkeaminen edellyttää perusteltua syytä ja neuvottelua päiväkodin johtajan kanssa.

Lapsen siirtyessä toiseen ryhmään, uuteen varhaiskasvatuspaikkaan tai esiopetukseen edellisen lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu tarvittaessa koolle siirtopalaverin, johon osallistuu tulevan ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja huoltaja niin halutessaan sekä tarvittaessa monialaiset yhteistyötahot. Siirtopalaverin jälkeen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään Wilmassa huoltajan suostumuksella tulevan ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalle. Huoltajan suostumus asiakirjan siirtämiseksi tarvitaan, koska lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman siirtämisen tavoitteena on helpottaa lapsen hoidon aloitusta uudessa hoitopaikassa. Mikäli muutoksen yhteydessä varhaiskasvatuksen järjestäjä vaihtuu eri kuntaan, kunnallisesta yksityiseksi tai yksityisestä kunnalliseksi siirretään asiakirjasta huoltajan suostumuksella kopio. Alkuperäinen asiakirja arkistoidaan kunnassa ja siihen merkitään kopio annetuksi. Kopioon kirjataan aina, että se on kopio alkuperäisestä asiakirjasta.

Jos huoltaja ei anna suostumusta varhaiskasvatussuunnitelman tai sen kopion siirtämiseksi voidaan varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, tuottamiseksi ja tuen arvioimiseksi tarvittava välttämätön tieto siirtää ilman huoltajan suostumusta. Tällaista välttämätöntä tietoa on lapsen pedagogisiin tukitoimiin ja turvallisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvä tieto. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mitä tietoa on luovutettu ja kenelle. Tämän jälkeen asiakirja siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan arkistoon.

Henkilöstön tehtävänä on pohtia, mikä on varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, tuottamiseksi ja tuen arvioimiseksi tarvittava välttämätön tieto, joka siirretään uuteen ryhmään tai yksikköön. Samoin hänen tulee tiedottaa huoltajia tiedonsiirron käytänteistä. Tavoitteena on, että lapsen asiakirjat saavat siirtyä lapsen mukana esiopetukseen asti. Tarvittaessa henkilöstö pohtii tiedonsiirron käytänteitä yhdessä päiväkodin johtajan kanssa.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

---

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolakia⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakia⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

---

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatustalain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava

---

⁵³ Varhaiskasvatustalaki 3 §

⁵⁴ Varhaiskasvatustalaki 12 ja 19 §

asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säästöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

V/HT\

Vihtiläisen lapsen etu tulee huomioida sekä järjestäjä- että yksikötasolla päätöksiä tehtäessä. Huoltajien hakiessa lastaan varhaiskasvatuspalvelujen piiriin tulee palveluohjauksen lähteä lapsen edun näkökulmasta. Lapsen kunnallinen varhaiskasvatus järjestetään aina kun mahdollista lähipäiväkodissa tai huoltajien niin toivoessa perhepäivähoidossa tai varhaiskasvatuskerhossa. Huoltajilla on mahdollisuus valita myös yksityinen varhaiskasvatuspalvelu yksityisessä päiväkodissa tai perhepäivähoidossa.

---

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Vihdissä kaikki yksiköt toimivat Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Yksikön toimintasuunnitelmassa kuvataan tarkemmin yksiköiden ominaispiirteet. Yksikön henkilöstö ja toimintakulttuuri luovat jokaiseen yksikköön oman leimansa. Henkilöstön tehtävänä on suunnitella ja ohjata toimintaa, joka lähtee lapsen tarpeista ja huomioi lapsen edun. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti järjestäjä-, yksikkö ja yksilötasolla. Myös lapset ja huoltajat otetaan mukaan arviointiin.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustalain määrittellen, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustalain palveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatustalain palveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

---

⁶³ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁵ Varhaiskasvatustalain 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatustalain 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustalain 25 §

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomaisen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laajalaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

---

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Vihdissä varhaiskasvatusta järjestetään sekä kunnallisena että kunnan valvomana yksityisenä varhaiskasvatuksena. Kunnallisen varhaiskasvatuksen muodot ovat päiväkotitoiminta tai perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatus. Kunnallisen varhaiskasvatuksen vaihtoehtona perheet voivat valita kotihoidon tuen, yksityisen hoidon tuen ja kuntalisän tai palvelusetelin.

Kotihoidontuella lapsen huoltaja voi jäädä kotiin hoitamaan alle kolme vuotiasta lastaan. Yksityisen hoidon tuella perhe voi palkata hoitajan kotiin tai valita yksityisen perhepäivähoidon. Palvelusetelillä perhe voi valita hoitomuodoksi yksityisen päiväkotitoiminnan. Yksityisen hoidon tukea ja kuntalisää haetaan Kelasta. Vihdissä kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa ja palveluseteliä haetaan sähköisesti. Palvelupäällikkö vastaa asiakkaiden palveluohjauksesta, varhaiskasvatus- ja palvelusetelipäätöksen tekemisestä sekä tekee yhteistyötä kunnallisten ja yksityisten päiväkodin johtajien sekä yksityisten perhepäivähoitajien kanssa varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseksi.

Päiväkotitoiminta. Päiväkodeissa tarjotaan varhaiskasvatusta ja esiopetusta alle kouluikäisille lapsille perheiden tarpeiden mukaan. Päiväkotien lapsiryhmät muodostetaan siten, että alle 3-vuotiaita voi olla yhtä kelpoista henkilöä kohden läsnä enintään neljä. Yhtä kelpoista henkilöä kohden voi 3-6 -vuotiaita lapsia olla enintään seitsemän lasta silloin, kun lasten hoitoaika ylittää viisi tuntia päivässä (kokopäivähoito). Mikäli lapsen hoitoaika on enintään viisi tuntia päivässä (osapäivähoito) voi 3-6 -vuotiaita lapsia olla 13 lasta yhtä henkilöä kohden. Päiväkodissa yksikön pedagogiikan johtamisesta vastaa päiväkodin johtaja ja ryhmän pedagogiikasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa on käytössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut.

Vuoropäiväkotitoiminta. Pajuniityn päiväkodissa tarjotaan ympärivuorokautista varhaiskasvatusta vanhempien työssäkäynnin tai opiskelun mahdollistamiseksi. Toiminnan tavoitteena on mahdollistaa lapselle mahdollisimman hyvä ja turvattu arki huoltajien vuorotyön aiheuttamasta epäsäännöllisestä arkirytmistä huolimatta. Tämä edellyttää huoltajien ja henkilöstön aktiivista viestintää lapsen ja perheen asioissa. Jokaisen vuoropäiväkodin asiakasperheen kanssa laaditaan vuorohoitosopimus, jossa kuvataan huoltajien työaikoihin perustuva lapsen varhaiskasvatuksen tarve. Vuoropäiväkodissa yksikön pedagogiikan johtamisesta vastaa päiväkodin johtaja ja ryhmän pedagogiikasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Vuoropäiväkodissa on käytössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut.

Perhepäivähoito. Vihdissä kunnallinen perhepäivähoito on hoitajan kotona tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Perhepäivähoitajalla voi olla hoidossa neljä alle kouluikäistä lasta hoitajan omat alle kouluikäiset lapset mukaan lukien, sekä mahdollisesti osapäiväisesti esikoululainen tai koululainen. Pienessä ryhmässä lapsi saa kodinomaisessa ympäristössä turvallista ja yksilöllistä varhaiskasvatusta. Lasten varahoito toteutetaan päiväkotiryhmissä. Tämä muodostaa luonnollisen väylän perhepäivähoidon ja päiväkotitoiminnan yhteistyölle. Perhepäivähoidossa pedagogiikan

johtamisesta vastaa päiväkodin johtaja ja ryhmän pedagogiikasta vastaa perhepäivähoitaja. Kunnallisessa perhepäivähoidossa on käytössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut.

***Avoim varhaiskasvatus.** Avoimen varhaiskasvatuksen palvelut soveltuvat erityisesti kotona lapsiaan hoitaville perheille kokopäiväisen varhaiskasvatuksen vaihtoehtona. Avoimeen varhaiskasvatukseen sisältyvät avoin päiväkotitoiminta, varhaiskasvatuskerhot ja eri elämäntilanteissa olevien perheiden omat vertaistukiryhmät. Avoimien varhaiskasvatuspalveluiden tavoitteena on huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä sekä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen. Kerhotoiminnassa toteutuvat varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet. Avoimen toiminnassa pääpainopiste on toimia yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa tukien heidän keskinäistä vuorovaikutustaan. Avoin päiväkotitoiminta tiedottaa toiminnastaan kunnan nettisivuilla sekä Facebookissa. Avoimen varhaiskasvatuspalvelun pedagogiikan johtamisesta vastaa päiväkodin johtaja yhteistyössä yksikön henkilöstön kanssa.*

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta

---

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

V/HT\

Varhaiskasvatuksen aloitus on lapselle ja perheelle suuri elämänmuutos ja sen hyvään alkuun on tärkeä varata riittävästi aikaa. Varhaiskasvatuksen aloitus on myös alku varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien väliselle kasvatusyhteistyölle. Varhaiskasvatuksen alkaessa henkilöstö ottaa yhteyttä perheeseen ja sopii huoltajien kanssa ensimmäisen tapaamisen, jonka tavoitteena on tutustua lapseen ja kuulla huoltajien odotuksia varhaiskasvatuksesta. Tämä tapaaminen voidaan toteuttaa joko lapsen kotona tai ryhmässä perheen valinnan mukaan. Pääsääntöisesti tapaaminen toteutuu lapsen kotona, jolloin lapsi saa tutustua henkilöstön jäseneneen lapselle turvallisessa ympäristössä. Tutustumiskäytänteet sovitaan yhdessä huoltajan kanssa lapsen tarpeita vastaaviksi. Yhteistyötä tehdessä henkilöstön työotteessa näkyy kuulemisen, kunnioittamisen ja vuoropuhelun periaatteet.

Vahvistettuaan varhaiskasvatuspaikan vastaanottamisen sähköisesti, huoltajat saavat sähköpostin liitteenä lapsemme -lomakkeen, johon he kirjaavat lapsestaan varhaiskasvatuksen aloituksen kannalta tärkeitä asioita. Lomake palautetaan henkilöstölle tutustumiskäynnin yhteydessä. Tutustumiskäyntien määrä sovitaan lapsikohtaisesti. Osa lapsista tarvitsee pidemmän tutustumisjakson, osa sopeutuu nopeasti uuteen ympäristöön.

Varhaiskasvatuksen aloitus on jokaiselle perheelle yksilöllinen kokemus. Tutustumisjakson aikana on tärkeää käydä keskustelua huoltajien kanssa siitä, että on luonnollista, että lapsi reagoi jollakin tavoin varhaiskasvatuksen aloittamiseen. Lapsi tarvitsee aikaa sopeutumiselle. Vaikeiden tunteiden ilmaisulle on muistettava antaa tilaa.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja

---

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatustilain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen. Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet. Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus. Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus. Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

---

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Terveellinen ja kestävä elämäntapa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

V/HTA

Vihdin varhaiskasvatuksen arvoperustassa on huomioitu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvot. Näiden lisäksi Vihdissä varhaiskasvatustoiminnan perustana ovat seuraavat arvot:

Ainutkertaisuus

Ainutkertaisuus on lapsuuden itseisarvo.

Lapsuus on levollisuuden ja seesteisyyden aikaa, jolloin aikuisen on suojeltava lasta liian voimakkailta varhaisilta kokemuksilta.

Lapselle on turvattava kasvun rauha.

On tärkeää huomioida lapsi tässä ja nyt.

Lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen ja hyväksyminen ovat tärkeitä asioita yhteisöllisyyteen kasvatettaessa.

Kasvatusoptimismi

Työntekijä sitoutuu ja uskoo omaan työhönsä ja sen vaikuttavuuteen.

Hän arvostaa tekemäänsä työtä ja tiedostaa myös muiden työn tärkeyden.

Työntekijä uskoo lapsen kasvuun ja oppimiseen. Myönteinen ja turvallinen kasvatusilmapiiri luo oppimisen iloa.

Kunnioitus

Vanhempia arvostetaan oman lapsensa asiantuntijoina kasvatusyhteistyön periaatteita noudattaen.

Tärkeänä pidetään kuulemiseen, kunnioitukseen ja luottamukseen perustuvaa vuoropuhelua.

Kunnioitus on läsnä kaikissa vuorovaikutustilanteissa niin lasten kuin aikuisten välillä.

Vuorovaikutustilanteissa tärkeää on arvostava asenne ja toisen hyväksyminen ehdoitta.

Näin tuotetaan sekä yksilöllistä että yhteisöllistä hyvinvointia varhaiskasvatustyöyhteisössä.

Yhteisöllisyys

Lasta tuetaan ryhmään liittymisessä ja häntä kannustetaan yhteisöllisyyteen.

Lapsella on toiminnan lisäksi mahdollisuus osallistua sen suunnitteluun ja arviointiin eli kokea olevansa osallisena arjessa.

Lapset ja perheet kohdataan yhdenvertaisina.

Yhteisöllisyys on toimivan työyhteisön perusedellytys. Jokaista työntekijää tuetaan liittymään työyhteisön jäseneksi.

Päiväkodin johtajan tehtävänä on yksikössään yhteisen ymmärryksen luominen varhaiskasvatuksen perustehtävästä ja sitä määrittävistä arvoista. Hän johtaa henkilöstön arvokeskustelua inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, mikä on arvojen kirkastamista ja arvojen toteuttamista käytännön kasvatustyössä. Arvokeskustelu on jatkuva prosessi, jota päiväkodin johtaja hyödyntää sekä pedagogiikan että henkilöstön johtamisessa.

Henkilöstön tehtävänä on sisäistää varhaiskasvatuksen arvot omassa työssään ja sitoutua niihin sekä pohtia miten ne vaikuttavat hänen työskentelytapaansa. Tiimissä arvioidaan miten arvot näkyvät ja toteutuvat päivittäisessä työssä lasten, huoltajien ja työkavereiden kohdalla.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellen muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

V/HT

Päiväkodin johtajan tehtävänä on oppimiskäsityksen esillä pitäminen pedagogisissa keskusteluissa ja yksikön yhteisen ymmärryksen luominen sen sisällöstä. Tiimi rakentaa oppimisympäristön, joka tukee jokaisen lapsen oppimista. Selkeä päivärytmi ja toistot luovat lapsille turvallisuuden tunteen, joka on oppimisen edellytys. Lapsen koko päivä pohditaan pedagogisesta näkökulmasta. Tiimin toimintaa havainnoidaan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Henkilöstön tehtävänä on ymmärtää vuorovaikutuksen merkitys lapsen oppimisessa. Henkilöstö auttaa lasta liittymään ryhmän jäseneksi ja käyttää pienryhmätoimintaa menetelmänä

vuorovaikutussuhteiden ja turvallisuuden tunteen kannattelussa. Henkilöstö suunnittelee toimintaa niin, että lapsi on aktiivinen toimija. Pienryhmässä lapsella on mahdollisuus olla oppijana tai mallin antajana. Henkilöstö opettaa, osallistuu toimintaan, sanoittaa lapsen oppimista ja tekee niitä näkyväksi esimerkiksi dokumentoimalla oppimista. Positiivinen palaute, kehu ja yhdessä iloitseminen auttavat lasta ymmärtämään omaa oppimistaan.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja.

---

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

V/HT\

Vihdin varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jonka mielipiteet ja ajatukset ovat merkityksellisiä. Lapsi on osallinen oman lapsiryhmänsä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa omien mielenkiinnonkohteidensa kautta. Henkilöstön tehtävänä on luoda ryhmään turvallinen ja kannustava ilmapiiri, jossa lapsi rohkenee tuoda esille omia ajatuksiaan, ihmetellä ja kyseenalaistaa. Henkilöstö antaa tilaa lapsen pohdinnalle eikä anna valmiita vastauksia ja täytyä tilaa omalla äänellään. Henkilöstö houkuttelee lasta ajattelemaan ja ratkaisemaan mieltä pohdituttavia asioita tehden täydentäviä kysymyksiä. Mitä itse ajattelet asiasta? Miten itse ratkaisit asian? Miten päädyit tähän ratkaisuun? Tarkentavat kysymykset tulee tehdä lapselle kunnioittavassa ja lasta kannustavassa hengessä. Lapsen oivallukset huomioidaan positiivisesti ja niistä iloitaan yhdessä. Näiden kokemusten kautta lapsi oppii uusia asioita ja itsetuntonsa vahvistuu. Henkilöstö huomaa hyvän lapsessa ja sanoittaa sen ääneen.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

V/HT\

Henkilöstön sensitiivisyys sekä vuorovaikutuksessa että moninaisuuden kohtaamisessa on kulttuurisen osaamisen ydin. Henkilöstön oma toiminta, asenteet ja ammatilliset taidot vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun. Vuorovaikutuksessa on keskeistä herkkyyys ja aitous sekä halu ja kyky toimia moninaisten perheiden kanssa. Kaikilla perheillä on oma yksilöllinen taustansa ja kulttuuriperintönsä, jotka huomioidaan yhteistyössä. Varhaiskasvatuksessa keskustellaan eri kulttuureista ja tutustutaan perheiden tapoihin sekä kulttuureihin. Eri kulttuurit, katsomukset ja kielet huomioidaan oppimisympäristössä tasapuolisesti siten, että kulttuurinen moninaisuus näkyy hyväksyvässä ilmapiirissä ja pedagogisissa ratkaisuissa.

Vuorovaikutustaitojen, empaattisuuden ja tunnetaitojen harjoittelu ovat tärkeä osa lapsen arkea. Henkilöstön tehtävänä on tukea lasta vuorovaikutustilanteissa ja itsensä ilmaisussa. Henkilöstö havainnoi ja ohjaa lapsen toimintaa vertaisryhmässä, lapsen suhtautumista itseensä ja toisiin ihmisiin. Henkilöstö tukee lapsen tunneilmaisua nimeämällä tunteita ja opettaa lasta tunnistamaan tunteitaan ja säätelemään tunneilmaisuaan. Vuorovaikutustaitojen harjoittelussa on tärkeää henkilöstön oma esimerkki ja tunnetaitojen hallinta.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

V/HTA

Lapsen henkilökohtainen hyvinvointi turvataan kunnioittamalla lapsen yksilöllisyyttä ja ainutkertaisuutta. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että huolenpito ja turva ovat koko ajan lasta lähellä. Henkilöstön on huolehdittava, että lapsi saa myönteisiä kokemuksia kehityksestään, toimiessaan ja leikkiessään erilaisissa sosiaalisissa yhteisöissä. Henkilöstö opettaa lasta huomioimaan muita ja välittämään toisista.

Lapsen itsenäisyyden kasvamista tuetaan niin, että hän ikänsä ja taitotasonsa mukaisesti saa harjoitella itsestä huolehtimista, päätösten ja valintojen tekemistä. Henkilöstön on yhdessä huoltajien kanssa pohdittava, miten he pystyvät tukemaan lapsen myönteistä minäkäsitystä, itseluottamuksen ja -tuntemuksen kasvua sekä aloitteellisuutta. Lapsen pitää saada kokemuksia myös erehtymisestä ja uudelleen yrittämisestä. Keskeinen tekijä lapsen itsenäisyyden tähtäävässä pedagogiikassa on lapsen tukeminen positiivisessa ja turvallisessa ympäristössä.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka

mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

V/HT\

Henkilöstön tehtävänä on suunnitella pedagoginen toiminta ja oppimisympäristö siten, että lapsi saa kokemuksia erilaisten viestien tulkitsemisesta ja tuottamisesta erilaisissa ympäristöissä. Henkilöstö opettaa lasta näkemään ja havainnoimaan ympäristössään olevia erilaisia viestejä. Viestit voivat olla mm. sanoja, kuvia, merkkejä, numeroita, kirjaimia, ilmeitä ja eleitä tai ääniä. Niitä tulee nimetä, ihmetellä ja pohtia yhdessä lapsen kanssa leikin ja tutkimisen kautta. Erilaiset viestit on oltava oppimisympäristössä näkyvillä sekä kosketeltavissa lapsen tasolla. Henkilöstö rohkaisee lasta itseilmaisuuksiin eri keinoin. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin medioihin, mediavälineisiin ja mediasisältöihin arjessa sekä rohkaistaan lapsia kertomaan näkemästään ja kuulemastaan sekä mediasisältöjen herättämistä tunteista monipuolisia ilmaisukeinoja käyttäen.

Henkilöstön tehtävänä on tarjota lapselle turvallinen oppimisympäristö, jossa median käyttötaitoja harjoitellaan yhdessä aikuisen ja toisten lasten kanssa vuorovaikutuksessa. Henkilöstö tukee yhteistyössä huoltajien kanssa lasta mediakriittisyyteen ja turvallisten sivustojen käyttöön, jotta lapsi oppii ymmärtämään ja analysoimaan mediassa olevaa tietoa sekä tunnistamaan vastuullisen median käytön.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

V/HTA\

Henkilöstön on vahvistettava lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta myönteisessä ja turvallisessa ympäristössä. Digitaalisuuden tulee olla luonteva osa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä. Henkilöstön tulee käyttää hyödyksi erilaisia digitaalisia välineitä ja sovelluksia laajasti ryhmän arjessa. Digitaalisen osaamisen avulla lapsi oppii käyttämään ja luomaan mediaa, kokee osallisuutta ja oppii turvallisen median käytön. Digitaalisen osaamisen välineet (tabletit, tietokoneet, lelut, robotit, ohjelmointivälineistö) ovat luonteva osa lapsen arkea ja hän osaa valita käyttötarkoitukseen sopivia välineitä. Henkilöstön tulee tarjota digitaalisia välineitä lasten saataville ikätasoisesti, eikä laitteiden rikkoutumista tule pelätä. Henkilöstön tulee opettaa lasta digitaalisissa perustaidoissa esimerkiksi tablettiajokortin avulla. Lapsi saa käyttää digitaalista osaamista ja välineitä oman oppimisensa dokumentoinnissa ja arvioinnissa. Lasten kanssa tutkitaan digitaalisuuden roolia arkielämässä ja tutustutaan lapsille soveltuviin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

V/HTA\

Laaja-alaisen osaamisen taitojen kehittyessä lapsi oppii tulevaisuuden taitoja ja hyödyntämään aiemmin oppimaansa uusissa tilanteissa ja asiayhteyksissä. Tällaisia tulevaisuuden taitoja ovat esimerkiksi osallisuuden taidot, kokemus siitä, että jo lapsena pystyy vaikuttamaan ympärillä tapahtuviin asioihin. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa silloin kun toiminta on pedagogisesti hyvin suunniteltua ja henkilöstön toiminta on sensitiivistä.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

---

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen eitoivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

---

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

V/HTI\

Päiväkodin johtajan tehtävänä on ylläpitää oppivaa yhteisöä jatkuvan arvokeskustelun avulla. Varhaiskasvatussyksiköissä järjestetään pedagogisia työpajoja säännöllisesti henkilöstön oman ammatillisen osaamisen tukemiseksi. Näissä tapaamisissa henkilöstöllä on mahdollisuus jakaa omaa osaamistaan, ajatuksiaan ja kehittää omia toimintatapojaan kohti inklusiivisempaa toimintakulttuuria. Kehityskeskustelujen avulla päiväkodin johtaja ohjaa henkilöstöä ja tiimiä ottamaan ja antamaan palautetta kunnioittavassa vuorovaikutuksessa yhteisön jäsenille. Päiväkodin johtaja tarjoaa rakenteita ja työkaluja henkilöstön oman osaamisen arviointiin ja toiminnan kehittämiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita.

Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

V/HT\

Lapsia kannustetaan ja tuetaan leikkimään erilaisissa pienryhmissä. Jokaisella lapsella on oikeus kokea kuuluvansa ryhmään ja olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Pienryhmätoiminnan tavoitteena on lapsen perusturvallisuuden, tunne-elämän ja vuorovaikutustaitojen tukeminen. Pienryhmät voivat olla pysyviä tai vaihtuvia. Henkilöstö auttaa lasta liittymään osaksi pienryhmää ja sen kautta myöhemmin myös osaksi suurempaa ryhmää. Pienryhmätyöskentely tarjoaa henkilöstölle mahdollisuuden keskittyä lapseen yksilöllisemmin kuin isossa ryhmässä, silloin esimerkiksi havainnointia ja dokumentointia on mahdollista tehdä pitkäjänteisemmin ja keskittyneemmin. Henkilöstön tehtävänä on luoda lapsiryhmälle oppimisympäristö, jossa on mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Henkilöstö vahvistaa lasten mielikuvitusta ja rikastuttaa lasten leikkiä uusilla ideoilla, välineillä sekä osallistuu lasten leikkeihin.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

V/HTA\

Lapsen osallisuutta painottavan, yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen lähtökohtana on inklusiivinen toimintakulttuuri. Jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen omine yksilöllisine piirteineen ja tarpeineen.

Lapselle osallisuus tarkoittaa oppimista, sitoutumista, turvaa ja kiintymistä yhteisöönsä. Lapsi ei voi kokea osallisuutta ilman turvallisuuden tunnetta. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävänä on ohjata häntä ryhmään liittymisessä. Henkilöstö ohjaa ja arvioi ryhmäprosessia ja rakentaa yhteisöllisyyttä pienryhmätoiminnan avulla, missä lapset voivat opetella yhdessäoloa ja yhdessä tekemistä. Henkilöstö auttaa lasta ystävyyssuhteiden muodostamisessa. Lapselle on tärkeää olla hyväksytty ja arvostettu yhteisön jäsen ja lapsella on oltava mahdollisuus tulla kuulluksi jokapäiväisissä leikeissään ja askareissaan. Osallisuus on lapsen oikeus ja se vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa. Osallisuus on yhdessä elämistä, jossa henkilöstö luo turvan ja tyydyttää lapsen tarpeita. Henkilöstön tulee rohkeasti kysyä lapsen näkemystä hänen asioihinsa ja näin tukea hänen osallisuuttaan.

Varhaiskasvatuksessa lapsia kohdellaan yksilöllisesti ja he tulevat kohdatuksi yhdenvertaisina. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että viestintä arjen eri tilanteissa on sävyltään myönteistä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää niihin tilanteisiin, joissa lapsi tulee kohdatuksi kielteisen viestinnän kautta ja tarjota sille vaihtoehtoja.

Jokainen lapsi tulee kohdata yksilönä. Lapseen ei tule kohdistaa odotuksia ja toiveita sukupuolen perusteella. Sukupuolisensitiivinen toiminta tarkoittaa sukupuoleen liittyvien odotusten ja asenteiden tunnistamista, tarkastelua ja purkamista. Tavoitteena on, että sukupuoli huomioidaan silloin kun sillä on merkitystä ja jätetään huomiotta silloin kun sillä ei ole merkitystä.

Päiväkodin johtajan tehtävänä on pitää yksikössä yllä keskustelua osallisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä ja auttaa henkilöstöä näkemään omien asenteidensa ja toimintatapojensa merkitys työyhteisön toiminnassa.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehityksestä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

V/HT\

Kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisien kasvatuksen tulee olla tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen kaikille. Tästä syystä on tärkeää opettaa lapsille niiden vaatimia tietoja, taitoja ja asenteita. Kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisessa kasvatuksessa lapsi harjoittelee kansalaistaitoja, tulee tietoiseksi omasta kulttuuristaan ja tutustuu erilaisiin kulttuureihin. Varhaiskasvatuksessa käsitellään erilaisuutta ja näin pyritään vähentämään ennakkoluuloja.

Henkilöstön tehtävänä on antaa tilaa lapsen kysymyksille ja pohdinnalle kulttuurien ja katsomusten moninaisuudesta. Henkilöstö auttaa lasta ymmärtämään, miten tieto rakentuu eri kulttuurisista ja katsomuksellisista lähtökohdista käsin, esimerkiksi perheen määritelmä voi olla hyvin erilainen eri kulttuureissa. Henkilöstön tehtävänä on tutustua lapsiryhmänsä lasten kulttuureihin ja katsomuksiin sekä tukea lapsen oman kulttuuriperintönsä tuntemusta. Henkilöstö huomioi lasten kieli- ja kulttuuritaustat kasvatusta ja opetusta suunniteltaessa. Huoltajien osallisuutta tuetaan, jotta he voivat osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiirettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

V/HT\

Vihdin varhaiskasvatuksessa lasten hyvinvointia tuetaan mahdollistamalla liikkuminen varhaiskasvatuksen liikuntasuosittelusten mukaisesti. Liikkumisessa hyödynnetään Vihdin

monipuolista liikuntaympäristöä sekä luonnon tarjoamia mahdollisuuksia. Henkilöstön tehtävänä on huomioida oppimisympäristöä rakennettaessa, että se mahdollistaa ja kannustaa jokaisen lapsen liikkumaan monipuolisia välineitä käyttäen. Lapselle tarjotaan päivän aikana mahdollisuus itsenäiseen liikkumiseen sekä ohjattuihin liikuntatuokioihin ja -leikkeihin. Vihdin varhaiskasvatuksen liikunnan vuosikello on luettavissa Vihdin kunnan intrassa.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

V/HT\

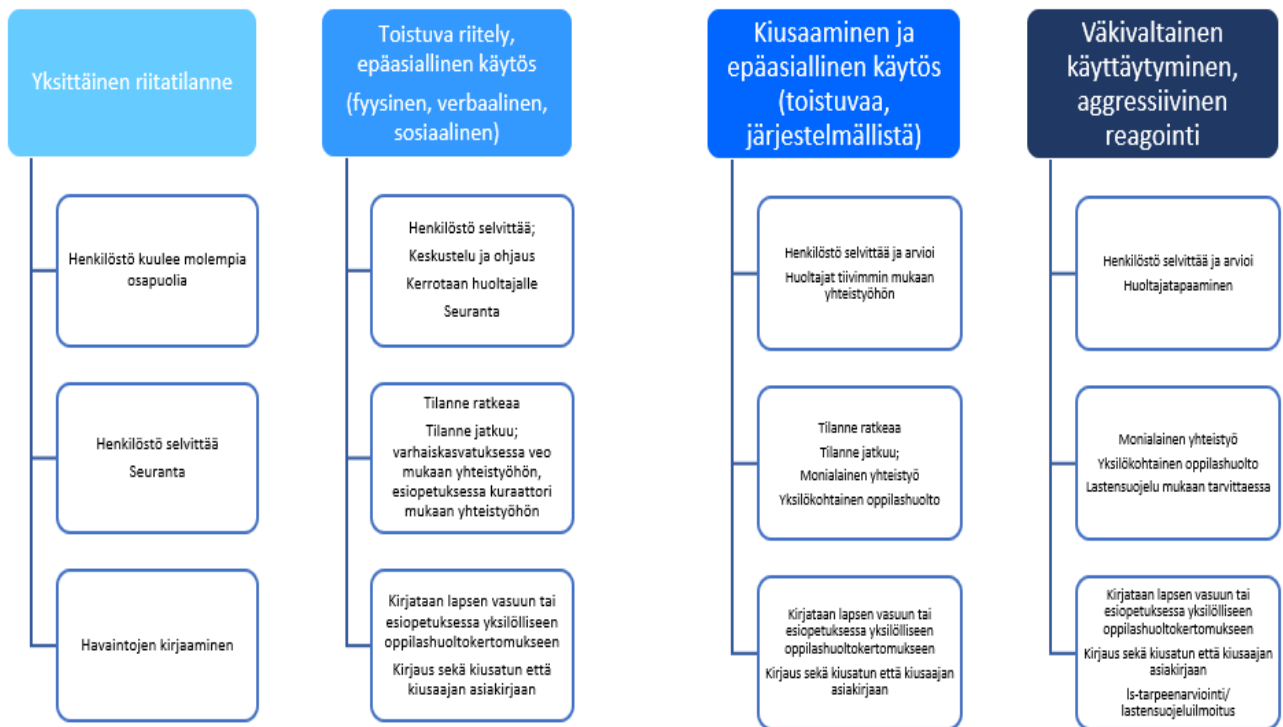
Kiusaamisen ehkäisy on vaikuttamista lapsiryhmän toimintaan ja lapsen vuorovaikutustaitojen vahvistamista. Kiusaamisen ehkäisy perustuu henkilöstön toimintatapojen ja asenteiden tarkistamiseen. Henkilöstö voi vaikuttaa omalla toiminnallaan ilmiön olemassaoloon. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista ehkäisevän työn tulee painottua lasten havainnoimiseen. Henkilöstön tehtävänä on seurata ryhmän vuorovaikutussuhteita sekä auttaa lasta saamaan myönteisiä vuorovaikutuksen kokemuksia. Jos lapsiryhmä on levoton ja riitaisa, henkilöstön on arvioitava omaa ja tiimin toimintaa: onko ryhmä turvallinen, onko pienryhmiä ohjattu riittävästi, ovatko lapset joutuneet toimimaan ilman henkilöstön kannattelevaa läsnäoloa.

On tärkeää opettaa lapselle kaveritaitoja, kykyä asettua toisen ihmisen asemaan, kykyä empatiaan ja opettaa yhteisen vastuun kantamista muiden hyvinvoinnista. Henkilöstön tehtävä on olla empaattinen ohjatesaan lapsia. Lapsi omaksuu sääntöjä ja tapoja ottamalla mallia henkilöstön käyttäytymisestä ja esimerkistä. Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus vaikuttaa siihen, miten lapsi oppii ihmisten välistä kunnioitusta. Kiusaaminen on aina koko lasta ympäröivän verkoston yhteinen asia ja huoltajilla on tärkeä rooli kiusaamisen ehkäisyssä. Onnistunut kiusaamisen ehkäisy edellyttää kasvatusyhteistyötä ja yhteisiä arvoja huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä.

---

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinoja tarkennetaan jokaisen yksikön toimintasuunnitelmassa.

Kuvio. Vihdin varhaiskasvatuksen kiusaamiseen puuttumisen malli

Päiväkodin johtajan tehtävänä on perehdyttää henkilöstö turvallisuuteen liittyviin asiakirjoihin ja päivittää niitä säännöllisesti. Säännöllisten konkreettisten harjoitusten järjestäminen yksiköissä on esimiehen vastuulla. Henkilöstön tehtävänä on perehtyä Vihdin varhaiskasvatuksen sähköiseen pelastussuunnitelmaan.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

V/HTI

Varhaiskasvatusikäisillä lapsilla kestävä kehitys tarkoittaa konkreettisia asioita, kuten kavereista huolehtimista, lähiympäristön tutkimista ja kestävien arkikäytäntöjen oppimista. Henkilöstön on tärkeää ymmärtää omien kasvatus- ja oppimiskäsitysten merkitys toiminnalleen sekä tiedostaa oma maailmankuvansa osana kestävä kehitystä.

Sosiaalisessa kestävässä kehityksessä huomioidaan mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda turvallinen ilmapiiri ja olla kohtaavassa vuorovaikutuksessa lasten kanssa sekä edistää lasten välistä myönteistä vuorovaikutusta. Sosiaaliseen kestävään kehitykseen

kuuluvat myös yhteisöllisyyden kokeminen, tunnetaidot sekä lapsen osallisuuden kokonaisuus, joita on avattu tarkemmin aiemmin tässä luvussa.

Kulttuurisessa kestävässä kehityksessä huomioidaan lapsen elinympäristössä olevia ja tapahtuvia asioita sekä tutustutaan ja ylläpidetään kulttuurisista näkökulmista nousevia perinteitä. Henkilöstön tehtävänä on nostaa tutkittavia aiheita lasten mielenkiinnonkohteita kuullen. Kulttuuriseen kestäväan kehitykseen kuuluu esimerkiksi joka miehen oikeudet sekä arkkitehtuurisen ympäristön havainnointi ja tutkiminen.

Ekologisessa ja taloudellisessa kestävässä kehityksessä varhaiskasvatuksen arki järjestetään siten, että ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän. Lapset osallistuvat kestäväan kehityksen työn toteuttamiseen. Henkilöstön tehtävänä on huomioida kestävä kehitys arjen valinnoissa ja mallittaa omalla toiminnallaan kestäväan kehityksen toimintatapoja lapsille. Henkilöstö opettaa lapsille kierrätystä, lajittelua sekä ympäristöystävällisten valintojen tekemistä.

Yksikön toimintasuunnitelmassa kuvataan yhdessä sovitut näkemykset kestäväan kehityksen arvoista, päämääristä ja toimintatavoista. Päiväkodin johtajan tehtävänä on huomioida kestävä kehitys sosiaalisesta, ekologisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta johtaessaan yksikön toimintaa. Vihdin varhaiskasvatuksen yksiköiden johtamisessa yhtenäiset toimintatavat, selkeät rakenteet ja yhteisöllisyys ovat kestäväan kehityksen mukaisia toimintatapoja. Yksiköiden hankintoja tehdään elinkaariajattelun mukaisesti.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan

---

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Yksiköiden tiloja ja lähiympäristöjä hyödynnetään Vihdissä monipuolisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöinä. Oppimisympäristöä kehitetään niin, että ne edistävät inklusiivisuuden

periaatteita ja tukevat jokaisen lapsen osallisuutta, vuorovaikutusta, yhteisöllisyyttä sekä tukevat leikin kehitystä. Oppimisympäristöjen tulee olla mahdollisimman esteettömiä ja kaikkien saavutettavissa. Oppimisympäristöä rakentaessa henkilöstön on pohdittava omaa esteettistä näkemystään ja kaaoksen sietokykyään. Fyysisen oppimisympäristön toimivuutta arvioidaan jatkuvasti havainnoiden. Henkilöstön tehtävänä on mahdollistaa lapsen osallistuminen oppimisympäristöjen suunnitteluun, rakentamiseen ja arviointiin lapsen oman taitotasonsa mukaisesti.

Psyykkinen oppimisympäristö muodostuu varhaiskasvatuspaikassa vallitsevasta ilmapiiristä. Rauhallinen ja kiireetön tunnelma luo lapselle turvallisuutta ja hyvinvointia. Kun lapsi kokee hoitopaikan ilmapiirin myönteiseksi ja kannustavaksi, hän tuntee kuuluvansa yhteisöön. Henkilöstön tehtävänä on olla aidosti läsnä ja vuorovaikutuksessa. Jokainen lapsi tulee kohdata yksilöllisesti päivän aikana. Kohtaaminen tapahtuu lapsen tasolla ja lapsen tarpeita vastaavasti. Henkilöstö kiinnittää erityistä huomiota kohtaamiseen lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Henkilöstö tutkii ja arvioi oman toimintansa vaikutusta lapsiryhmään. Havainnoimalla lapsiryhmää henkilöstö voi auttaa lasta rakentamaan sosiaalista ympäristöään ja tukemaan lapsen vuorovaikutustaitoja. Psyykkistä oppimisympäristöä arvioidaan yksiköiden tiimipalavereissa ja pedagogisissa työryhmissä sekä lasten huoltajien kanssa kahdenkeskisissä kohtaamisissa.

Sosiaalinen oppimisympäristö koostuu vuorovaikutussuhteista lasten, henkilöstön ja huoltajien välillä. Henkilöstön vastuulla on huolehtia vuorovaikutussuhteiden toimivuudesta ja olla mallina vuorovaikutustilanteissa. Pienryhmätoiminta on pedagoginen valinta, jonka avulla henkilöstö vahvistaa ja syventää ryhmänsä vuorovaikutusta. Pienryhmätyöskentely tukee myös inklusiivista tapaa toimia ja työskennellä. Pienryhmässä lapsen on helppo solmia vertaissuhteita, suunnitella omaa tekemistään ja omia valintojaan. Henkilöstön tehtävänä on tukea jokaisen lapsen liittymistä omaan ryhmäänsä sekä opettaa ja tukea kaveritaitojen muodostumista. Tämä vaatii henkilöstöltä sensitiivisyyttä, aktiivista läsnäoloa ja lasten tuntemista. Lasten leikki- ja vuorovaikutustaidot tulee huomioida pienryhmiä valittaessa. Pienryhmien kokoonpano ja pysyvyys voivat vaihdella.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun,

---

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

V/HTI\

Vihdissä yhteistyö huoltajien kanssa perustuu vuorovaikutukselle, jossa on läsnä kuulemisen, kunnioittamisen, luottamuksen ja vuoropuhelun periaatteet. Yhteistyö on huoltajien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Yhteistyössä yhdistyvät huoltajien oman lapsensa tuntemus ja työntekijän asiantuntemus. Tavoitteena on hyvässä yhteistyössä huoltajien kanssa edistää välittämisen, keskinäisen huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen kulttuuria.

Kasvatusyhteistyön periaatteet ovat läsnä arjen kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Kuulemisen periaate sisältää aidon kiinnostuksen toista kohtaan ja kuulijalla tulee olla uskallus viestin

---

⁹¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

vastaanottamiseen. Kunnioitukseen kuuluvat arvostava asenne, toisen hyväksyminen ehdoitta sekä erilaisuuden hyväksyminen. Luottamus syntyy kohtaamisessa ja kuulemisessa. Kuuleminen edellyttää vuoropuhelua, jossa voi kokea samanarvoisuutta ja se antaa tilaa tuoda ajatukset ja tunteet näkyviksi.

Henkilöstön tehtävänä on luoda edellytykset tasavertaiselle yhteistyölle ja huolehtia siitä, että yhteistyö on luonteva osa kunkin lapsen varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman kappaleessa 2.3 on kuvattu lapsen varhaiskasvatuksen aloitusprosessi. Alussa varataan riittävästi aikaa lapsen tutustumiselle, perheen kuulemiselle sekä keskustelulle. Kasvatusyhteistyössä huomioidaan lapsen ja huoltajan osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja arkeen.

Henkilöstön tehtävänä on lapsen haku- ja tuontitilanteissa kuvailla huoltajalle lapsen päivän tapahtumia siten, että huoltaja pääsee niistä osalliseksi. Näissä tilanteissa henkilöstön tulee tietoisesti miettiä, mitä hän lapsen päivästä kertoo sekä hoivan ja huolenpidon että pedagogiikan näkökulmasta. Mitä lapsi on tehnyt? Miksi? Miten?

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen

---

⁹² Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatustilain 7 §

henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁴

V/HT\

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista sekä laajentaa turvallisesti lapsen elinympäristöä asteittain kodin ja varhaiskasvatusympäristön ulkopuolelle. Monialainen yhteistyö perustuu yhteistyötä toteuttavien henkilöiden keskinäiseen luottamukseen ja ammatillisuuteen. Monialaista yhteistyötä kuvataan tarkemmin luvussa 5.2.

Ateria- ja puhdistuspalvelut ovat päiväkodin päivittäisiä yhteistyötahoja. Kaikki yksikössä työskentelevät henkilöt ovat yhteisön jäseniä ja mukana luomassa päiväkodin kasvatusilmapiiriä. Lapset oppivat näkemään eri toimijoiden työn vaikuttavuutta päiväkodin viihtyvyyden luomisessa.

Muita yhteistyötahoja ovat kirjastot, liikunta- ja kulttuuripalvelut, katsomusyhteisöt sekä eri urheiluseurat.

Vihdissä toimii yksityisiä varhaiskasvatuspalvelun tuottajia, joiden kanssa Vihdin kunta tekee yhteistyötä. Yksityiset palveluntuottajat tuovat palveluntarjontaan oman osaamisensa ja ovat mukana kehittämässä vihtiläistä pedagogiikkaa. Palvelupäällikkö vastaa yksityisen varhaiskasvatustoiminnan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi tukea tarvitsevien lasten pedagogisessa toiminnassa.

---

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan

pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

V/HTI

Vihdissä pedagogista toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan tulosalue-, yksikkö-, lapsiryhmä- ja lapsitasolla. Pedagogisen toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin vastuu jakautuu Vihdissä päiväkodin johtajille, tiimeille sekä henkilöstölle.

Varhaiskasvatuksen johtoryhmä tekee kuntatason päätökset pedagogisista kehittämisen tavoitteista. Vaikuttavuuteen pyritään sillä, että pedagogiset tavoitteet asetetaan riittävän pitkälle aikavälille. Kehittämisen tavoitteet viedään varhaiskasvatuksen tulosalueen tulokorttiin. Kehittämisen tavoitteet nousevat Vihdin kunnan strategiasta sekä järjestäjätason arvioinnista. Varhaiskasvatuksen tulokortin pohjalta päiväkodin johtajat tekevät yksiköiden tulokortit, jotka toimivat johtamisen välineenä. Tulokortin tavoitteita arvioidaan vuosittain yksikkökohtaisesti tulokorttikeskustelussa.

Päiväkodin johtaja vastaa omassa yksikössään siitä, että yksikön pedagoginen toiminta kokonaisuudessaan noudattaa valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, Vihdin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja tulokortin mukaisia tavoitteita. Päiväkodin johtajan tehtävänä on huolehtia, että koko henkilöstö on tietoinen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. Tämä edellyttää, että hän käy säännöllisesti henkilöstönsä kanssa keskusteluja varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön liittyen yksikön pedagogisissa palavereissa, työilloissa, kehittämispäivässä, tiimipalavereissa sekä kehityskeskusteluissa. Perhepäivähoitajien osalta tämä toteutuu alueilloissa. Päiväkodin johtajan työvälineenä pedagogisessa johtamisessa on pedagogisen johtamisen suunnitelma, jota arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti. Hyvä pedagoginen johtajuus edellyttää selkeää vastuunjakoa ja toimivia rakenteita niin yksikkö kuin tiimitasolta. Tiimitasolla johtamisesta vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat, yhteisesti yksikössä sovittujen linjausten mukaisesti. Pedagogisen johtajuuden arvioinnissa tarkastellaan johtajuutta jaettuna johtajuutena sekä yksikkö, että tiimitasolla.

Jokainen yksikkö tekee yksikön toimintasuunnitelman ja tulokortin Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Vihdin perhepäivähoitajat tekevät yhden

toimintasuunnitelman, jota kaikki noudattavat. Yksikön toimintasuunnitelmassa tarkennetaan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjä jokaisen yksikön ominaispiirteet sekä toimintamuoto huomioiden. Toimintasuunnitelmaa valmistellaan kesä-elokuussa yksiköiden kehittämispäivässä. Perhepäivähoitajien osalta tämä tapahtuu alueilla. Toimintasuunnitelman tulee olla valmiina jokaisella yksiköllä syyskuun loppuun mennessä. Sen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan ja kehitetään yksiköissä puolivuositain.

Henkilöstö perehtyy valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja Vihdin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Henkilöstön tulee tuntea niiden sisällöt ja painotukset ja noudattaa niitä työssään. Henkilöstö luo omalla toiminnallaan turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin suhteessa lapsiin ja huoltajiin. Luottamus on toimivan kasvatusyhteistyön perusta. Henkilöstö on kiinnostunut jokaisesta lapsesta ja osallistuu osaltaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan kasvatusyhteistyön hengessä. Henkilöstö arvioi ja kehittää omaa ammatillisuuttaan jatkuvan itsearvioinnin avulla. Vuosittaisessa kehityskeskustelussa henkilöstön jäsenet tuovat esiin oman osaamisensa ja kehittämiskohteensa sekä saavat päiväkodin johtajalta palautetta työstään. Päiväkodin johtaja seuraa kehityskeskustelujen vaikuttavuutta.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja ominaispiirteitä eri toimintamodoissa

Päiväkotitoiminta. Päiväkodissa tiimin varhaiskasvatuksen opettaja vastaa pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista yksittäisen lapsiryhmän tasolla. Lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi pohjautuvat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, Vihdin varhaiskasvatussuunnitelmaan, yksikön toimintasuunnitelmaan sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Päiväkodeissa tiimit tekevät tiimisopimuksen toimintakauden alussa ja päivittävät sitä tarvittaessa. Tiimisopimus pohjautuu Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman arvoihin. Tiimisopimuksessa sovitaan tiimin yhteisestä kasvatusilmapiiristä ja toimintatavoista. Tiimin tehtävänä on arvioida ja kehittää työtään, johon tiimisopimus on hyvä väline. Päiväkodin johtajat käyvät tiimisopimukset keskustellen läpi jokaisen tiimin kanssa ja vahvistavat sen tiimin toimintatavaksi.

Lapsiryhmän toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin välineenä käytetään ryhmän toimintasuunnitelmaa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ryhmän toimintasuunnitelman laatimisesta, päivittämisestä ja arvioinnista. Ryhmän toimintasuunnitelmassa ratkaistaan, miten laaja-alainen osaaminen sekä oppimisen alueet tulevat huomioiduksi ryhmän toiminnassa, mihin toiminnan suunnittelussa tulisi keskittyä ja mitkä asiat ovat olennaisia lapsen kehityksen tukemiseksi. Tämä on toiminnan arvioinnin ja arjen määrätymisen perusta. Ryhmän toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa korostuu pedagogisen dokumentoinnin merkitys. Tiimit arvioivat lapsiryhmän toimintaa viikoittaisissa tiimipalavereissa pedagogisen dokumentoinnin (luku 4.2), saadun palautteen sekä omien havaintojensa perusteella. Arvioinnissa ovat osallisina myös lapset ja huoltajat.

Vuoropäiväkotitoiminta. Vuoropäiväkotitoiminta on monimuotoista, vaihtelevaa ja usein epäsäännöllisessä rytmissä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Pedagogiikan toteuttaminen

edellyttää henkilöstöltä tiivistä yhteistyötä huoltajien kanssa, jotta voidaan vastata lapsen iän ja kehityksen mukaisiin tarpeisiin. Vuoropäiväkotiryhmien henkilöstö suunnittelee toimintaa riittävän pitkiin ajanjaksoihin. On tärkeää että, jokainen lapsi pääsee osalliseksi pedagogisista sisällöistä ja toiminnasta riippumatta perheen arki- ja työrytmistä. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi, kun oppimisympäristö suunnitellaan siten, että hänen on mahdollisimman helppo henkilöstön tuen avulla hahmottaa vuorokausirytmisiä, omaa läsnäolorytmiään ja sitä, ketkä lapset ja henkilöstön jäsenet ovat läsnä kulloinkin hänen kanssaan samanaikaisesti. Henkilöstön tehtävänä on keskustella lapsen kanssa hänen läsnäolojaksonsa tapahtumista ja rytmistä. Ajan hahmottamisen tukena käytetään jokaiselle lapselle laadittavaa vuorokausikelloa. Se kuvaa lapsen varhaiskasvatusaikaan, tuonti- ja hakuhetkeä ja muita mahdollisesti ajankohtaisia tapahtumia päivän aikana. Yhteisellä ilmoitustaululla on lapsen ja huoltajan nähtävänä normaaliin vuorokausirytmiiin sisällytetty kuvaus kulloinkin läsnä olevista lapsista ja henkilöstöstä. Jokaisella lapsella on oma vastuuhenkilönsä, joka huolehtii lapsen kokonaisvaltaisesta tuesta, vasutyön toteutumisesta ja tarkemmasta huoltajayhteistyöstä. Ympäri vuorokautisessa tiimissä hyvä tiedonkulku on toiminnan edellytys. Vastapainona moninaiselle ja vaihtelevalle arjelle ovat ne hiljaiset hetket, jolloin lapsia on vähän paikalla. Näinä aikoina henkilöstö panostaa lapsen kanssa käytäviin kahdenkeskisiin keskusteluihin ja muihin toimintoihin.

Perhepäivähoito. Perhepäivähoidon toimintaa suunnitellaan pedagogiselta pohjalta, lapsen tarpeet huomioiden. Toiminnan suunnittelusta vastaavat perhepäivähoitajat. Perhepäivähoitajat työskentelevät omassa kodissaan ammatillisella työotteella Vihdin varhaiskasvatuksen ohjeistuksen mukaisesti. Perhepäivähoitoon laaditaan vuosittain oma toimintasuunnitelma yhdessä päiväkodin johtajan kanssa, jonka pohjalta perhepäivähoitajat tekevät oman ryhmän toimintasuunnitelman. Lapsen yksilölliset kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteet tarkennetaan yhteistyössä huoltajien kanssa laadittavassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Hyvällä toiminnan suunnittelulla, ennakkoinnilla ja asioiden tärkeysjärjestykseen laittamisella perhepäivähoitaja pystyy olemaan mahdollisimman paljon läsnä lapsille. Perhepäivähoidossa korostuu oppimisympäristön kiireettömyys, rauhallisuus ja toiminnan monipuolisuus. Perhepäivähoitajat käyttävät monipuolisesti lähialueen puistoja, osallistuvat päiväkotien toimintaan ja tapahtumiin sekä käyttävät mahdollisuuksien mukaan kerhoja, kirjastoa ja muita mahdollisia kulttuuripalveluja.

Avoin varhaiskasvatus. Annantien perhetuvan toiminnan tarkoituksena on olla paikka, jossa ihmiset tapaavat toisiaan ja verkostoituvat sekä tulevat kohdatuksi omana itsenään. Henkilöstö tiedostaa ensikohtaamisen merkityksen. Perhetuvassa huolehditaan siitä, että jokainen asiakas tulee kohdatuksi ja tuntee kuuluvansa perhetuvan porukkaan. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan asiakkaiden toiveet, vuodenajat, suomalaiseen kulttuuriin liittyvät teemat ja juhlapäivät. Toimintaa järjestetään erilaisissa ympäristöissä. Tapahtumat ovat yksi toiminnan muoto. Perhetupa tekee yhteistyötä muiden lapsiperheiden palvelujen järjestäjien kanssa. Toiminnan suunnittelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettajat. Heidän tehtävänä on huolehtia toiminnan pedagogisuudesta.

Kerhoissa lapset harjoittelevat huoltajista erossa oloa ja kavereiden kanssa leikkimistä. Henkilöstön tehtävänä on luoda ilmapiiri, jossa lasten turvallisuudentunne vahvistuu ja he saavat myönteisen

erokokemuksen huoltajista. Toisto ja hyvin pohditut rakenteet luovat turvaa. Kerhoissa työskentelevä henkilöstö havainnoi ja dokumentoi toimintaa suunnittelutyön tueksi. Lapsista lähteisiin ideoihin tartutaan ja siksi jokaisen kerhon toiminta on kerholaistensa näköistä. Henkilöstöllä on käytössä varhaiskasvatuksen suunnittelun, kehittämisen ja arvioinnin välineet.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Vihdin varhaiskasvatuksessa pedagoginen dokumentointi tapahtuu lapsiryhmän arjessa muun muassa valokuvaamalla arjen tilanteita. Lapsen piirrokset voivat myös toimia pedagogisen dokumentoinnin välineenä. Yksittäinen valokuva tai piirros muuttuu pedagogiseksi dokumentiksi,

kun sitä tulkitaan yhdessä lapsen tai huoltajan kanssa lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on muuttaa kasvattajan toimintaa tai muovata varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä. Pedagogisen dokumentoinnin kautta lapsi pääsee osalliseksi oman varhaiskasvatussuunnitelmansa laadintaan. Henkilöstön tehtävänä on havainnoinnin, pedagogisen dokumentoinnin ja arvioinnin avulla valita lapsen kasvu, kehitystä ja oppimista edistäviä työskentelytapoja. Pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista ja jatkuvaa.

Kuvio. Pedagogisen dokumentoinnin prosessi

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa

lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikki-taidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan

toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskusteleo leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Pienen lapsen leikki on ympäröivän maailman ihmettelyä. Hän oppii, kokeilee ja tutkii ympäristöään ja tarvitsee erilaisia välineitä leikin käynnistymiseen. Tässä leikin kehitysvaiheessa esittävillä leikkivälineillä on suuri merkitys, koska leikkiin innoittajina toimivat juuri esineet ja esineistä muodostuneet merkitykset. Alle 3-vuotiaan leikki on vielä lyhytkestoista ja kiinnittyminen leikkiin vähäistä. Leikki on tyypiltään yksin- tai rinnakkaisleikkiä. Rinnakkaisleikissä roolit eivät ole vielä

vastavuoroisia. Lähempänä kolmatta ikävuotta lapsella alkaa esiintyä yhteisleikin alkeita. 3-5 -vuotiaan lapsen leikki on monipuolista ja pitkäkestoista ja leikin yllykkeet ja motiivit ovat lapsessa itsessään. Leikki on yhteisleikkiä ja lapset yhdessä kehittävät leikin juonen ja sisällön ja vuorovaikutus toisten lasten kanssa lisääntyy. Lapsi ottaa mielellään rooleja, joihin hän ottaa mallia havaitsemastaan todellisuudesta, kokemuksistaan, ihmisten välisistä suhteista ja omasta itsestään. Leikkiessään lapset pystyvät irtautumaan todellisuudesta ja kuvittelemaan sellaista, mikä ei ole konkreettisesti läsnä.

Henkilöstön tehtävänä on ottaa lapsi mukaan leikkiympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen. Lapsen ajatuksia ja mielipiteitä häntä kiinnostavasta ja motivoivasta leikkiympäristöstä tulee kuulla leikkiympäristön suunnittelussa. Kasvattaja tuo tarvikkeet ja materiaalit siten, että ne ovat lasten saatavilla. Lelujen ja materiaalien tulee olla lapsen näkökulmasta houkuttelevia, ehjiä, puhtaita ja monipuolisia. Leikkipisteissä käytetään kuvia ohjaamaan lasten toimintaa. Lapset otetaan mukaan yksikön leikkiympäristöjen suunnitteluun. Henkilöstön tehtävänä on virittää lasta leikkimään esim. kirjojen, musiikin, satujen, runojen tai laulujen avulla sekä pohtia omaa rooliaan lasten leikissä.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen

---

⁹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

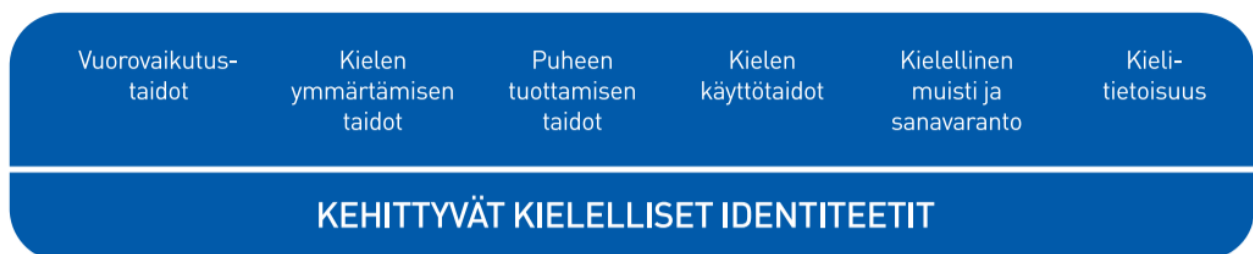
Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-

verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

V/HTA

Puheen ja kielen kehityksen tukeminen on osa päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa. Vaikka lapsi ei vielä tuota puhetta, hänen sanavarastonsa ja kiелensä kehittyvät jatkuvasti. Henkilöstö tukee lapsen puheen tuottamista, sanavarannon kehittymistä ja kuullun ymmärtämistä. Henkilöstön tehtävänä on ohjata lapsen havaintoja, opettaa toimintatapoja sekä kuvailla ja selittää tapahtumia, käyttäen lapsen kehitystasolle ja iälle sopivaa kieltä.

Kielenkehitystä tukeva oppimisympäristö tarjoaa lapselle mahdollisuuden havainnoida puhuttua ja kirjoitettua kieltä. Kielellisen kehityksen tukemiseksi käytetään erilaisia materiaaleja kuten kuvia, lorukortteja, riimejä, kerrontaa, sadutusta, muistipelejä, laululeikkejä ynnä muuta. Vihdin varhaiskasvatuksessa jokaisessa lapsiryhmässä käytetään kuvatukea osana hyvää peruspedagogiikkaa. Lapsi ilmaisee itseään kokonaisvaltaisesti elein, ilmein ja liikkein. Lapsen kielellistä kehitystä tukevat läheiset ja turvalliset ihmissuhteet, joissa korostuu kasvattajan sensitiivisyys ja kyky vastata lapsen vuorovaikutusaloitteisiin. Henkilöstö näkee kaikissa hoito-, kasvatusta ja opetustilanteissa mahdollisuuden oppia uusia käsitteitä ja sosiaalisia taitoja. Lapselle tulee antaa mallia toiset huomioon ottavasta ja ystävällisestä puhetavasta, sekä lasten että henkilöstön välillä. Lapsen kasvaessa kielen tehtävä ajattelutoimintojen tukena korostuu, jolloin lapsi oppii luokittelemaan asioita käsittein ja ymmärtämään niiden välisiä suhteita. Henkilöstön avustamana ja mallintamana lapsi oppii keskustelemaan, ratkaisemaan ristiriitoja ja tuomaan leikkiin vuorovaikutteista sisältöä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja

luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

V/HT\

Musiikkikasvatuksessa painottuu lapsen ja henkilöstön välinen lämmin ja turvallinen vuorovaikutussuhde. Sen tavoitteena on tarjota lapselle musiikkielämyksiä, joihin lapsi voi itse aktiivisesti osallistua kuuntelemalla, laulamalla, soittamalla tai liikkumalla. Lapsen aktiivisen kuuntelutaidon kehittäminen on eräs tärkeimmistä tavoitteista varhaisiän musiikkikasvatuksessa, sillä kuuntelemisen taito on kaiken toiminnan lähtökohtana ja oppimisen edellytyksenä.

Pienillä lapsilla laulaminen ja loruilu yhdistetään erilaisiin perushoito- ja leikki-tilanteisiin. Laulun sanojen tulisi vastata lapsen kielellistä kehitystä ja lapsen omaa sanavarastoa. Yksinkertaiset lorut ja sormileikkilaulut ovat parhaimpia lauluhetkiä arjessa. Leikki ja laulaminen on hyvä liittää erilaisiin leikki-tilanteisiin ja kuviteltuihin tilanteisiin, koska lapsi pystyy heittäytymään kulloinkin tekeillä olevaan asiaan, kun se on lähellä hänen omaa kokemusmaailmaansa. Lapset nauttivat, että asioita toistetaan paljon. Toistojen myötä lapset saavat kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja onnistumisesta.

Kolmannesta ikävuodesta eteenpäin lapsi alkaa nauttia ryhmässä laulamista ja musisoinnista yhdessä muiden kanssa. Lasta alkavat kiinnostaa vaativammat piiri- ja laululeikit. Lapsi kokee musiikin kautta voimakkaita tunnetiloja, joihin hän eläytyy. Musiikin kuuntelu voidaan yhdistää

muun muassa piirtämiseen, maalaamiseen, roolileikkeihin ja satuihin. Kolmevuotias lapsi osaa jo yhdistää melodiatajuntaa, rytmittäjuntaa, motoriikkansa ja laulamisa. Kehonsoittimien lisäksi lasten käytettävissä tulisi olla riittävästi myös muita soittimia, joiden avulla lapset voivat kokea musiikillisia perusasioita kuten rytmiä, melodiaa, nopeuden vaihtelua sekä erilaisia sointivärejä. Lapsille on annettava riittävästi aikaa tutustua soittimiin ennen niiden käyttöönottoa.

Pienten lasten musiikkikasvatus perustuu paljolti spontaaniuteen eli laulamista ja musisoimista tulee tapahtua useita kertoja päivässä. Laulaminen ja loruilu yhdistetään erilaisiin perushoitotilanteisiin. Henkilöstön tehtävänä on laulaa yksinkertaisia sävelmiä, jotta musiikin perusrytmi alkaa hahmottua lapsen mielessä. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että hän aloittaa laulut lapsille sopivalta sävelkorkeudelta. Laulunopeuden täytyy olla tarpeeksi hidas, jotta lapsi ehtii laulaa myös laulujen sanat. Henkilöstöllä on suuri vastuu lapsen äänen käytön ja laulamisen taidon kehittämisestä. Lasta tulee rohkaista ja innostaa oman äänensä löytämiseen ja erilaisten äänenkäyttötapojen kokeilemiseen. Lauluja valittaessa on hyvä muistaa, että lastenlaulut voidaan jakaa lasten kanssa laulettaviin lauluihin, lapsille laulettaviin lauluihin (lapset kuuntelevat) ja lasten omiin lauluihin (lapset laulavat itseksensä). Henkilöstö opettaa lapsille musiikillisia perusasioita ja soittimien käyttöä.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

V/HT\

Kuvallisen ilmaisun avulla lapsi harjoittelee eläytymistä, näkemistä, kokemista, itse tuottamista ja erilaisten välineiden ja materiaalien käyttöä. Taidekasvatus antaa lapselle mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen, aisteihin, tunteisiin ja mielikuvitukseen perustuvaan pohtimiseen ja oppimiseen.

Lasten kuvataidekasvatus on aistimusten ja tuntemusten etsimistä ja löytämistä materiaalien avulla. Samalla lapsi voi tutustua vähän kerrallaan materiaaleihin ja välineisiin. Henkilöstön on tärkeää muistaa, että lapsi haluaa toistaa yhä uudestaan ja uudestaan samoja asioita. Tekeminen, yhdessä tutun ja turvallisen aikuisen kanssa, on alle kolmevuotiaalle lopputulosta tärkeämpää. Lapsen kasvaessa työskentely itsessään alkaa muodostua lapselle tärkeäksi ja hän kertoo ja kuvailee

tekemäänsä työskennellessään. Yhtä tärkeää kuin kuvien tekeminen, on niiden tarkastelu. Henkilöstön tehtävänä on ohjata lasta monipuoliseen havainnointiin. Lasta voidaan ohjata tunnustelemaan erilaisia materiaaleja, muotoja ja rakenteita sekä haastelemaan eri materiaalien tuoksua.

Henkilöstön tehtävänä on pohjustaa tekemistä lapsen kokemusmaailmaa kohden ja motivoida lasta taiteen tekemiseen. Hänen tulee antaa tilaa, aikaa ja rauhaa lapsen omalle mielikuvitukselle ja luovuudelle. Taiteessa lapselle kaikki on mahdollista, mikä henkilöstön tulee huomioida omassa toiminnassaan siten, että hän toimii lapsen innoittajana ja tukijana. Henkilöstö sanoittaa ja myötäelää lapsen toimintaa sekä ihastelee ja kunnioittaa lapsen työtä ja ilmaisua. Näin he samalla auttavat lasta eteenpäin taiteen tekemisessä ja kokemisessa. Taide herättää lapsessa tunteita, joista tulee keskustella lapsen kanssa.

Kuvataiteen ohjauksessa on tärkeää, että edetään johdonmukaisesti ja aikaa käyttäen. On tärkeää huomioida, että lapsille on aina tarjolla monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Henkilöstön tehtävänä on opettaa näiden materiaalien ja välineiden käyttöä. Pelkkä esteettinen ympäristö voi jo sellaisenaan olla lapselle taide-elämys. Vierailut museo- ja taidenäyttelyissä avaavat uusia ovia taiteen maailmaan. Henkilöstön tulee sanoittaa ja opettaa lapselle ympärillä näkyvän taiteen havainnointia sekä tuoda monipuolisesti taidetta lapsen maailmaan. Tärkeintä on henkilöstön osoittama kiinnostus lapsen työskentelyä kohtaan eli kannustus ja kuuntelu. Havainnoidessaan lasta, henkilöstö saa tietoa muun muassa lapsen kädentaitojen kehityksestä.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

V/HT\

Varhaiskasvatuksessa tulee olla monipuolisia mahdollisuuksia kädentaitojen harjoittamiseen muovailuun, rakentamiseen, ompelemiseen ja nikkarointiin. Käsityöllinen toiminta tarjoaa mahdollisuuksia käsillä tekemiseen, tekemisen suunnitteluun, luovaan ongelmanratkaisuun ja siihen, että työstä jää jälki. Luovan ajattelun taidot kehittyvät, kun lapsi saa itse suunnitella tuotteen, jota käy valmistamaan. Henkilöstön tehtävänä on mahdollistaa lapsen luova tekeminen, positiivisesti ihmetellä tekemisen hienoutta ja sen tuotosta. Työn tulokset laitetaan esille arvostavalla tavalla. Käsitöitä tehdessä lapsen keskittymiskyky ja hienomotoriset taidot

harjaantuvat. Henkilöstö mahdollistaa tutustumisen erilaisiin materiaaleihin ja opettaa keskeisiä käsityöllisen toiminnan perustekniikoita. Tällaisia tekniikoita voi olla mm. huovutus, kankaanpainanta, kuulamaalaus, sahaus, naulaus ja höyläys.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

V/HT\

Draama on osa lapsen sanallista ja kehollista ilmaisua. Lapset saavat draamalliset kokemuksensa ensimmäisten ikävuosien aikana erilaisten tunnesävyjen kautta henkilöstön ollessa kiinteässä vuorovaikutuksessa lapseen. Henkilöstö käyttää erilaisia äänenpainoja, ilmeitä ja eleitä, mikä vaikuttaa lapsen kielen oppimiseen jo ennen kuin lapsi ymmärtää varsinaista puhetta. Lapsi tutustuu draaman keinoihin jo pienenä kansanperinteestä siirtyneiden lorujen, hokemien, laulujen, sormileikkien, hyppelyjen ja köröttelyjen kautta. Ne johdattelevat lasta rytmin, liikkeen, sanoilla leikkimisen ja äänensävyjen maailmaan.

Lapsille kerrotaan satuja vapaasti suorassa vuorovaikutuksessa. Silloin lapsen kuulema tarina muuttuu sisäiseksi näkemiseksi, joka rikastuttaa lapsen mielikuvitusmaailmaa. Kolmannella ikävuodella lapset alkavat jo leikkiä roolileikkejä, jossa on paljon samoja elementtejä kuin draamassa. Leikkiessään lapsi kehittää leikin tarinaa ja jokaisella henkilöllä on oma roolinsa. Roolivaatteet innostavat lasta eläytymään erilaisiin rooleihin. Lapsen, joka leikkii paljon roolileikkejä, onkin helppo siirtyä henkilöstön ideoimien harjoitusten ja näytelmien pariin. Lapsille tulee antaa mahdollisuuksia sekä katsoa itse näytelmiä, että esittää omaa teatteria. Esiintyessään yleisölle lapset saavat jakamatonta huomiota ja he voivat olla tähtiä.

Henkilöstön on huomioitava, että satuja ja tarinoita on sekä kerrottava että luettava lapsille. Henkilöstön tulee heittäytyä tarinan rooleihin ja tunnelmiin käyttäen ääntään, eleitään ja ilmeitään vaihtelevasti. Aiheiden valinnassa henkilöstö ottaa huomioon lapsiryhmän kiinnostuksen kohteet sekä lasten kyvyn keskittyä ja eläytyä tarinoihin. Henkilöstö voi myös yhdessä lasten kanssa keksiä tarinoita, tähän hyväksi koettu menetelmä on saduttaminen. Saduttaminen vahvistaa lapsen itsetuntoa, syventää henkilöstön ja lapsen keskinäistä vuorovaikutusta ja antaa kasvattajalle kuvan lapsen sen hetkisestä kehitystasosta.

Varhaiskasvatuksessa kehollisen ilmaisun tavoitteena on mahdollistaa lasten erilaisten, myönteisten kokemusten saaminen muun muassa perinneleikkien ja -tanssien kautta. Tämä toteutuu parhaiten lapsesta itsestään lähtevän ilmaisun kautta, jota henkilöstö tietoisesti ohjaa. Jokaisella lapsella on oma erityinen liikekielensä ja sen vahvistaminen tukee lapsen kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti. Sen avulla luodaan perustaa hyvälle itsetunnolle ja rohkaistaan fyysiseen ilmaisuun yksin ja osana ryhmää.

Sadut ja tarinat ovat hyviä tanssiin innostajia. Tärkeää on, antaa lapselle mahdollisuus harjoitella monipuolisesti omaa kehon hallintaansa tarjoamalla esimerkiksi leikkejä, joissa voidaan harjoitella lihasjännityksen säätöä, kykyä tuottaa erilaisia muotoja kehossa, kykyä ja uskallusta luoda erilaisia liikkeitä itsenäisesti sekä kykyä kokeilla kontaktin ottamista toiseen lapseen. Henkilöstön oma innostunut osallistuminen kulloiseenkin tekemiseen on lapselle tärkeä malli.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyhteyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

V/HT\

Eettisen ajattelun taitojen kehittämisessä tärkeää on henkilöstön antama käyttäytymisen malli lapselle. Henkilöstön on oltava kaikessa toiminnassaan johdonmukainen. Heidän on sitouduttava yksikössä sovittuihin toimintatapoihin niin, että lapsi ja hänen perheensä kokevat tulleensa kohdelluksi oikeudenmukaisesti. Tämä edellyttää työyhteisöltä jatkuvaa keskustelua kasvatuseriaatteista ja –käytänteistä. Henkilöstöltä edellytetään läsnäoloa jokaisessa arjen tilanteessa, jotta he voivat puuttua lasten välisiin erimielisyyksiin. Näissä tilanteissa lapsen kanssa käydään keskustelua siitä, mitä on tapahtunut ja miltä toisesta lapsesta tai aikuisesta tuntuu.

Anteeksi pyytämistä ja -antamista harjoitellaan henkilöstön ohjauksen avulla. Lapsen sallitaan myös olla eri mieltä toisen kanssa.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

V/HT\

Henkilöstön tehtävänä on lapsen ja hänen perheeseensä tutustuessaan keskustella perheen kulttuurisista ja katsomuksellisista näkemyksistä. Henkilöstöltä edellytetään kunnioittavaa suhtautumista erilaisiin kulttuureihin ja katsomuksiin, jotka huomioidaan ryhmän toiminnassa. Henkilöstö hankkii tietoa oman työnsä tueksi lapsiryhmässään esiintyvistä kulttuureista ja katsomuksista ja hyödyntää huoltajien asiantuntemusta eri kulttuureihin ja katsomuksiin tutustuttaessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä kuulla lasten elämänkysymyksiä ja tarttua niihin lapsen ikätason mukaisesti. Pohdittaessa lasten esittämiä kysymyksiä on tärkeää tuoda esille erilaisten kulttuurien ja katsomusten olemassaolo ja moninaisuus. Näin tuetaan lapsen itsetunnon kehittymistä ja toisia kunnioittavaa asennetta. Vuodenkiertoon liittyvät juhlapyhät sekä niihin liittyvät laulut ja leikit liittyvät katsomuskasvatukseen. Ne ovat kulttuuriperinnön siirtämistä sukupolvelta toiselle. Tunnelma, estetiikka, esineet, symbolit, kuvat, musiikki ja taide tarjoavat monipuolisen oppimisympäristön aineksia. Lapsella on myös oikeus hiljentymiselle.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään.

Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

V/HTI\

Henkilöstön tehtävänä on havainnoida lapsen kiinnostuksen heräämistä menneisyyteen ja nykyisyyteen. Asioita käsitellään ja tutkitaan lapsen kanssa keskustellen ja havainnollistaen erilaisten esineiden ja dokumenttien avulla sekä hyödyntäen tieto- ja viestintäteknologiaa. Retket lähiympäristöön ja erilaisiin kohteisiin esimerkiksi kirjastoon, taidenäyttelyyn, vanhainkotiin tai historialliseen kohteeseen tuovat lapselle oman kulttuurin tuntemusta ja avartavat lapsen kokemusmaailmaa.

Vihdin varhaiskasvatuksessa huomioidaan juhlapyhät sekä Suomen historiaa. Näiden perinteiden kautta tuodaan esille ja jatketaan suomalaisen kulttuurin kansanperinnettä. Henkilöstön tehtävänä on ohjata lapsi tuntemaan avointa ja kunnioittavaa suhtautumista myös muita kulttuureita kohtaan.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

V/HTA\

Lapsi luo mediaa leikkien ja kokeillen. Media on luovuuden lähde ja mediasisällöt ruokkivat lapsen mielikuvitusta. Henkilöstön tulee huomioida lasten mielenkiinnonkohteet ja syventää lasten tietotaitoa myös median avulla. Lapsi rakentaa identiteettiään ja suhdettaan mediaan itseilmaisun kautta. Mediasisällöt näkyvät lapsen leikeissä, piirroksissa ja puheissa. Henkilöstö havainnoi ja kuuntelee herkillä korvalla lasten mediasta saamia ja kuulemia kokemuksia sekä auttavat heitä jäsentämään näitä kokemuksia. Henkilöstön tulee yhdessä huoltajien kanssa suojella lasta epäsuotuisilta sisällöiltä ja liialliselta tieto- ja viestintätekniisten välineiden käytöltä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

V/HTA\

Lapsella on luontainen taipumus havainnoida ja tutkia ympäristöään. Tutkiessaan lapsi oppii ja oivaltaa jatkuvasti uutta. Pienen lapsen liikkumisen kehittyessä, hänen elinpiirinsä laajenee ja tutkimisen taidot monipuolistuvat. Lapsi ihmettelee, pohtii, yrittää ja erehtyy. Henkilöstön tulee mahdollistaa lapselle ympäristöönsä tutustuminen lapselle luontaisella tavalla. Lapsen kasvaessa ja kielen kehittyessä lapsen ajattelun taidot monipuolistuvat. Tutkimisesta ja havainnoinnista tulee tietoista toimintaa, jolloin lapsi alkaa hyödyntää toimintaympäristöään entistä aktiivisemmin. Lapsi kokee oppimisen iloa omien kokemustensa kautta. Henkilöstö on kiinnostunut lapsen aloitteista ja mielenkiinnon kohteista. Yhdessä lapsen ja lapsiryhmän kanssa ihmetellen, tutkien ja pohtien henkilöstö ohjaa lasta vuorovaikutuksessa tapahtuvaan oppimiseen. Henkilöstö muokkaa oppimisympäristöä ja hyödyntää lähiympäristöä tukeakseen lapsen tutkimista

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa

säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

V/HT\

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristön tulee tarjota lapselle sellaisia mahdollisuuksia ja materiaalia matemaattisen ajattelun kehittymiselle, jotta oppiminen tapahtuu lapsen omassa kokemusmaailmassa. Henkilöstön tehtävänä on luoda oppimisympäristö, joka innostaa lasta matemaattiseen ajatteluun ja taitojensa kehittämiseen.

Lapsella matemaattinen ajattelu ja oppiminen tapahtuvat arkisissa tilanteissa. Oma keho on lapsen luonteva työkalu matemaattisten käsitteiden omaksumiselle. Henkilöstön tehtävänä on sanoittaa lapselle arjen eri tilanteissa matemaattisia käsitteitä. Lapsen kasvaessa korostuu oppimisympäristön tarjoamien virikkeiden merkitys. Henkilöstön tulee huolehtia, että oppimisympäristöstä löytyy lasta kiinnostavia matemaattisia pelejä ja välineitä, jotka ovat vapaasti lapsen saatavilla. Matemaattisia taitoja voidaan harjoitella erilaisissa oppimisympäristöissä laskien, luokitellen sekä verraten ympäristön asioita ja esineitä.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa

luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

V/HTI\

Henkilöstön tehtävänä on mahdollistaa lapselle luontoon ja lähiympäristöön tutustuminen lapselle luontaisella tavalla. Tarjoamalla lapselle erilaisia kokemuksia luonnossa liikkumiseen sekä luonnon ja luonnossa tapahtuvien ilmiöiden tutkimiseen, lapsi alkaa hyödyntää toimintaympäristöään aktiivisemmin. Näin tutkimisesta ja havainnoinnista tulee lapselle tietoista toimintaa. Lasten luontosuhteen muodostumiseen vaikutetaan myös henkilöstön omalla esimerkillä. Henkilöstön tehtävänä on opettaa lapselle sekä rakennetun ympäristön että ympäröivän luonnon kunnioittamista. Henkilöstö vastaa lapsen aloitteisiin siinä ympäristössä, missä oppiminen kulloinkin tapahtuu ja etsii yhdessä lasten kanssa lisätietoa tutkittavaan aiheeseen. Ympäristökasvatukseen liitetään lähiympäristön lisäksi myös esimerkiksi kulttuurinen-, yhteiskunnallinen- ja asumisympäristö.

Lähiympäristön tarjoamien retkeily- ja tutkimismahdollisuuksien hyödyntäminen on Vihdissä luonteva osa päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

V/HTA

Teknologiakasvatuksen kohteena on koko ihmisen rakentama ympäristö. Henkilöstön tehtävänä on yhdessä lasten kanssa havainnoida ja ihmetellä ympäristössä olevia teknologisia ratkaisuja ja tukea lasten ajattelua lisääntyvän informaation käsittelyssä. Henkilöstön on hyödynnettävä teknologian tarjoamat mahdollisuudet tiedon hankinnassa yhdessä lasten kanssa ja opettaa lapselle kriittistä ajattelua. Henkilöstön on mahdollistettava lasten tavoitteellinen työskentely teknologian parissa.

Lapset tutustuvat teknologiaan monipuolisesti varhaiskasvatukselle tyypillisin toimintatavoin käyttäen erilaisia teknologisia välineitä apunaan. Teknologiakasvatusta toteutetaan leikin kautta esimerkiksi rakenteluleikissä ja luovassa askartelussa. Teknologiakasvatusta hyödynnetään eri toimintatapoja yhdistelemällä esimerkiksi askartelu ja kuvaaminen sekä liikunta ja kuvaaminen. Myös luokittelu ja vertailu ovat osa teknologiakasvatusta. Teknologiakasvatuksessa on hyödynnettävä digitaalista osaamista eri oppimisen alueilla esimerkiksi koodauksen käyttäminen liikunnassa tai oman nimen tunnistamisen harjoittelussa.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten

liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojä tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

V/HT\

Liikunta edesauttaa lapsen hyvinvointia, kasvua ja kokonaisvaltaista kehitystä. Liikunnan avulla lapsi tutustuu lähiympäristöönsä ja toisiin ihmisiin. Liikkuessaan lapsi oppii uutta, jolloin hän saa uusia kokemuksia ja elämyksiä. Liikunnan riemu, onnistumisen kokemukset ja tietoisuus omasta kehosta vahvistavat lapsen itsetuntoa. Lapsi käyttää liikuntaa itsensä ja tunteidensa ilmaisuun. Henkilöstön tehtävä on tuoda liikuntaa lapsen päivittäisiin toimintoihin ja luoda salliva ilmapiiri ja ympäristö, joka mahdollistaa lapsen omaehtoisen liikkumisen myös leikin aikana. Lasten käytössä tulee olla monipuolisia liikuntavälineitä, joihin tutustutaan yhdessä henkilöstön kanssa. Liikuntatuokiot suunnitellaan siten, että lapset saavat toimia aktiivisesti tuokion ajan.

Lasten kanssa harjoitellaan oman kehon hallintaa päivittäisissä toiminnoissa. Lapsen tasapaino kehittyy hänen saadessaan liikkua erilaisissa ympäristöissä. Lapset nauttivat muun muassa kiipeilystä, ryömimisestä tunneleissa, konttaamisesta, keinumisesta, juoksemisesta ja yhteisistä liikuntahetkistä aikuisen kanssa. Kasvaessaan lapsi oppii hallitsemaan liikkumistaan ja kehoaan entistä paremmin. Lapsen kiinnostus vauhtia ja yhteisleikkejä kohtaan kasvaa.

Retkeily luonnossa, ohjatut liikuntatuokiot ja vuodenaikoihin liittyvät liikuntamahdollisuudet tulee huomioida ja näkyä yksiköiden toimintasuunnitelmissa. Henkilöstön pitää yhdessä huoltajan kanssa huolehtia lapsen riittävästä päivittäisen liikunnan määrän täyttymisestä. Henkilöstön on erityisesti huomioitava luontaisesti vähän liikkuvat ja arat lapset.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja

makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

V/HTI\

Varhaiskasvatuksessa ruokailuun liittyvät hetket tulee suunnitella siten, että ne luovat lapsen päivään mukavan, kiireettömän ja positiivisen kokemuksen. Ruokailutilanteissa luodaan ja harjoitellaan ruokailuun liittyviä tapoja myönteisessä hengessä. Ruokaillessa harjoitellaan muun muassa luontevaa keskustelua muiden kanssa ja ruokailuvälineiden käyttämistä omien taitojen mukaisesti. Henkilöstön tehtävänä ruokailutilanteessa on toimia esimerkkinä niin ruokailutapojen, kun asenteidenkin suhteen. Lasten ruokailussa tuetaan lapsen osallisuutta lapsen ikätaso ja yksilöllisyys huomioiden. Tavoitteena on, että lapsi kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman ruokailunsa toteutumiseen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasosta uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

V/HTI\

Henkilöstön tehtävänä on arjen tilanteissa sanoittaa lapselle terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä havaintoja sekä yhdessä lapsen kanssa pohtia ratkaisuja ja toimintatapoja eri tilanteissa. Henkilöstö tukee huoltajaa lapsen terveyteen liittyvissä kysymyksissä ja tarvittaessa ohjaa huoltajan asiantuntijan luokse. Lapsen henkilökohtainen hyvinvointi turvataan kunnioittamalla lapsen yksilöllisyyttä ja ainutkertaisuutta. Varhaiskasvatuksessa lapsen kehoitsetuntoa ja kehonkuvaa vahvistetaan. Henkilöstön tehtävänä on puhua lapsille kehon kunnioittamisesta, monenlaisista kehoista, antaa nimet eri kehon osille ja kertoa turvataidoista. Kehosta puhutaan hyvinvoinnin näkökulmasta myönteiseen sävyyn. Lapsella on oikeus kehorauhaan ja sitä tulee arvostaa. Opetetaan, että kehosta saa puhua oikeilla nimillä, kehoa saa ja voi suojata. Henkilöstön tehtävänä on pohtia yhdessä huoltajien kanssa sitä, miten lapsen itsetuntoa, kehoitsetuntoa ja myönteistä minäkäsitystä voidaan tukea. Henkilöstö pitää huolta, että lapsi saa myönteisiä kokemuksia kehityksestään toimiessaan ja leikkiessään sosiaalisessa yhteisössä. He huomioivat lapsen yksilölliset, persoonalliset, kehitykselliset ja kulttuurilliset tarpeet.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁶ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

V/HTA

Ruotsinkielistä varhaiskasvatusta Vihdissä tarjoaa Daghemmet Aleksandra. Päiväkodin kaikki toiminta tapahtuu ruotsin kielellä. Daghemmet Aleksandra tekee yhteistyötä ruotsinkielisen koulun Nummela skolanin kanssa erityisesti esioppilaiden osalta. Vihdissä ei ole kaksikielistä varhaiskasvatusta.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁷. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

V/HT\

Vieraskielisen tai monikielisen lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohtana ovat lapsen ja perheen tarpeet sekä keskinäiseen luottamukseen ja kunnioitukseen perustuva huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö, jolla tuetaan lasta ja hänen perhettään.

Vihdissä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajia, joiden asiantuntemusta hyödynnetään vieraskielisten ja monikielisten lasten varhaiskasvatukseen liittyvien tukitoimien järjestämisessä. Tulkkausta käytetään tarvittaessa. Vihdin kunnassa on myös laadittu maahanmuuttajien kotouttamisohjelma.

Kun ryhmässä on aloittamassa tai jo aloittanut vieraskielinen tai monikielinen lapsi, suomen kielen opetus toteutuu varhaiskasvatuksen arjessa henkilöstön toimesta ja siinä otetaan huomioon lapsen ikä, tarpeet, historia ja sen hetkinen taito. Lapsen suomen kielen oppimista vahvistetaan niistä lähtökohdista ja tarpeista, joita lapsella sillä hetkellä on. Henkilöstö kiinnittää varhaiskasvatuspäivän aikana mahdollisimman paljon huomiota omaan vuorovaikutukseensa ja kielenkäyttöön lapsen kanssa; käsitteiden huolelliseen käyttämiseen, selkeään puhetapaan, normaaliin puherytmiin ja sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden luomiseen. Oppimista tuetaan myös käyttäen puheen tukena kuvia, nopeaa piirtämistä ja kuvitettua oppimisympäristöä. Vieraskielisen ja monikielisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan suomen kielen oppimista tukevat toimenpiteet. Niiden toteutumisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että

ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁸. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

V/HTI\

Vahvuuksien kautta toteutettavan tuen antamisessa tärkeää on huomioida yhteisön vuorovaikutustaidot. Henkilöstön tulee tiedostaa, miten heidän antama palaute vaikuttaa lapsen toimintaan, käyttäytymiseen, motivaatioon, osallistumiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin. Vahvuusperustainen, lasta arvostava ja kunnioittava vuorovaikutus on laadukkaan varhaiskasvatuksen ydin.

Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Lapsen arvostava kohtaaminen, hänen ajatustensa kuuleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lapsen kokemusta osallisuudesta. Lapsen näkökulma ja mielipiteet tulee huomioida pedagogista toimintaa ja tukitoimia järjestettäessä.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

V/HTA

Vihdissä kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki tarjotaan lapsen omassa varhaiskasvatusyksikössä. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet sekä kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet, jotka kuvataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki rakentuu yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta. Huomiota kiinnitetään kehityksen ja oppimisen esteiden ja oppimisvaikeuksien varhaiseen tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi jatkuvasti omaa toimintaansa ja sen vaikuttavuutta, jotta tukitoimet vastaavat mahdollisimman hyvin lapsen tarpeita.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰¹.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰². Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

---

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰³ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁴.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁵. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁶. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁷. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁸. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁹, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

---

¹⁰³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Varhaiskasvatuksen tulosalueen tuen kehittäminen ja johtaminen

Kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen linjauksista ja resursseista päättää varhaiskasvatuspäällikkö kuultuaan asiasta päiväkodin johtajia ja varhaiskasvatuksen erityisopettajia.

Varhaiskasvatuksen tuen kehittämistä koordinoi varhaiskasvatuspäällikkö yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa. Työryhmän tavoitteena on strategisten tavoitteiden ja toimintatapojen kehittäminen, tiedon saanti ja välittäminen sekä ajankohtaisista kysymyksistä keskustelu. Työryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa ja lisäksi kaksi kertaa vuodessa on kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen kehittämispäivä.

Varhaiskasvatuksen toimintayksiköiden tuen kehittäminen ja johtaminen

***Päiväkodin johtaja** vastaa toimintayksikön kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja olemassa olevien resurssien kohdentamisesta yksikön sisällä. Tukitoimien tarvetta arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Päiväkodin johtaja varmistaa, että tuki kohdentuu toimintayksikössä tarkoituksenmukaisesti. Päiväkodin johtaja vastaa, että tuen tasot ovat käytössä sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat on laadittu ja niitä arvioidaan säännöllisesti.*

Päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan työparityöskentelyllä varmistetaan, että toimintayksikön toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa on huomioitu kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja ryhmän henkilöstö tapaavat toimintavuoden aikana suunnitellakseen ja arvioidakseen tuen toteutumista.

***Varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan** vastuulla on ottaa lapsen kehitykseen liittyvät asiat puheeksi huoltajien kanssa ja tarvittaessa käynnistää prosessi yleisen, tehostetun tai erityisen tuen järjestämiseksi. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsiryhmässä tarvittavan tuen suunnittelusta, toteutuksesta sekä arvioinnista yhteistyössä tiimin kanssa. Päiväkodin johtaja ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukevat tässä tehtävässä. Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja vastaavat kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen tasojen käytöstä lapsiryhmässä.*

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuu koolle monialaisen yhteistyötapaamisen. Varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja huolehtii riittävästä tiedottamisesta huoltajille lapsen tuen järjestelyihin ja toteuttamiseen liittyvissä asioissa.

Tukea tarvitsevan lapsen siirtyessä Vihdissä toiseen toimintayksikköön, toiseen kuntaan tai perusopetukseen, lähettävän toimintayksikön varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tiedonsiirron toteutumisesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja saa tiedon muutoksista päiväkodin johtajalta.

Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on perehdyttää ja sitouttaa muut tiimin jäsenet lasten tuen suunnitelmiin, laatimiseen ja toteuttamiseen. Tuen toteuttamiseen osallistuvat kaikki lapsen kanssa toimivat henkilöstön jäsenet, jokainen oman tehtävänkuvansa ja vastualueensa mukaisesti.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki on osa laadukasta pedagogista toimintaa. Lapsen tarvitsemat pedagogiset sekä mahdolliset rakenteelliset ja hoidolliset tukitoimet järjestetään osana lapsiryhmän päivittäistä toimintaa. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen toimintakulttuurin tulee edistää kaikkien lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää osallistumisen mahdollisuuksien turvaamista kaikille.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁰. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

V/HTA

Palveluohjauksen merkitys kasvaa perheen hakiessa varhaiskasvatuspaikkaa tukea tarvitsevalle lapselleen. Lapsen tarpeeseen vastaava varhaiskasvatuspaikka ja tuen tarve selvitetään yhteistyössä palvelupäällikön, päiväkodin johtajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja huoltajien kanssa, mikäli huoltajat ilmoittavat tuen tarpeesta varhaiskasvatuspaikkaa hakiessaan. Tarvittaessa tehdään kotikäynti lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹¹

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹² Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

---

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹³

V/HTA

Kun varhaiskasvatuksen henkilöstöllä päiväkodissa herää huoli, joka liittyy lapsen oppimiseen, kehitykseen tai hyvinvointiin, he keskustelevat havainnoistaan huoltajien kanssa. Perhepäivähoitajat keskustelevat heränneestä huolesta huoltajien ja päiväkodin johtajan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välistä yhteistyötä tiivistetään, kun lapsella todetaan tuen tarvetta oppimisessa, kehityksessä tai hyvinvoinnissa. Huoltajalle annetaan tietoa lapsen tukemisen prosessista, jotta huoltaja pystyy sitoutumaan lapsen tukemiseen yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapsi otetaan mukaan yhteistyöhön huoltajan kanssa sovittuna tavalla. Lapsen ja huoltajan välisen yhteistyön näkökulma lasta tuettaessa on positiivinen, lapselle ja huoltajalle korostetaan lapsen vahvuuksia. Lapselle suunniteltujen tukitoimien pohjana ovat lapsen vahvuudet.

Hyvä yhteistyö ei edellytä kaikessa yksimielisyyttä, vaan kyse on tavasta etsiä yhteistä ymmärrystä lapsen tilanteesta. Toimintatapoja arvioidaan ja muutetaan tarvittaessa joustavasti ja ne kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Yhteistyö edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä vastuullista aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkitsemispalveluita molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi. Mikäli huoltajan ja ryhmän henkilöstön yhdessä sopimat lapsen tukemisen keinot eivät riitä, kutsutaan yhteistyöhön mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat Vihdin varhaiskasvatuksen henkilöstöä ja he kartoittavat lapsen kehitystä ja oppimista, konsultoivat muuta henkilöstöä ja huoltajia sekä antavat heille työvälineitä lapsen kehityksen ja oppimisen tukemiseen. He kuuluvat myös oman alueensa yksikköjen monialaisiin yhteistyöryhmiin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatiopalveluihin ja lapsiryhmässä havainnointiin ei tarvita erillistä suostumusta huoltajalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on osa lapsen pedagogista tukea, johon liittyvät kirjaukset tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁴.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁵. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁶.

V/HTI\

Mikäli lapsella havaitaan tuen tarvetta, joka edellyttää erityistä asiantuntijuutta, varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tehdä lapselle lähetteen puheterapeutin, toimintaterapeutin ja/tai psykologin arvioon. Lähetteen tekemiseen vaaditaan aina huoltajan suostumus. Mikäli päädytään asiantuntijan arviointiin, erityisopettaja kutsuu arvioinnin jälkeen huoltajan suostumuksella koolle yksilöllisen monialaisen yhteistyöryhmän, johon myös huoltajat osallistuvat. Työryhmässä sovitaan yhdessä huoltajan kanssa lapsen tuen järjestämisestä. Yhteistyö eri alojen ammattilaisten kesken luo pohjan lapsen hyvinvoinnin tukemiselle. Avoin yhteistyö lapsen asioiden käsittelyyn osallistuvien tahojen välillä on oleellista mahdollisimman sujuvan asioiden hoidon kannalta.

Monialaisen yhteistyön osalta (esim. lapsen saama kuntoutus) kirjaukset tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta. Mahdolliset monialaisten asiantuntijoiden lausunnot säilytetään varhaiskasvatussyksikössä. Lausuntoon liitetään erillinen kansilehti, jossa määritellään, kenellä on lukuoikeudet kyseiseen asiakirjaan. Lukuoikeuksia päivitetään tarvittaessa. Perusopetuslain (esiopetus) edellyttämä oppilashuollollinen toimintatapa on Vihdissä laajennettu myös varhaiskasvatukseen. Perusopetuslain määrittelemästä oppilashuoltoryhmästä käytetään varhaiskasvatuksessa nimitystä monialainen yhteistyöryhmä, jonka asiantuntijoita ovat varhaiskasvatuksen erityisopettaja, kuraattori, psykologi ja neuvolan terveydenhoitaja sekä kutsuttaessa muut terveydenhuollon ja sosiaalityön ammattilaiset.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁵ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Jokaisessa yksikössä on monialainen yhteistyöryhmä, jonka toiminnasta vastaa päiväkodinjohtaja. Tämän työryhmän tehtävänä on huolehtia lasten fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen opettajat osallistuvat yksiköiden monialaisiin yhteistyöryhmiin (esiopetuksessa oppilashuoltoryhmä). Monialainen yhteistyöryhmä kokoontuu yksikössä säännöllisesti pohtimaan ennalta sovittua aihekokonaisuutta yksikön hyvinvoinnin edistämiseksi. Huoltajille tiedotetaan monialaisen yhteistyön käytänteistä toimintakauden alussa.

Neurolaterveydenhoitaja kuuluu monialaiseen yhteistyöryhmään ja saa sitä kautta tietoa alueen lasten hyvinvoinnista. Neuvolan kanssa tehdään tiiviistä yhteistyötä erityisesti lasten 4-vuotis-neurolatarkastuksessa. Henkilöstö täyttää havainnointilomakkeen ja keskustelee yhdessä huoltajan kanssa havainnoistaan. Huoltajat vievät lomakkeen neuvolaan ja se käsitellään 4-vuotis-tarkastuksen yhteydessä. Neuvola antaa varhaiskasvatukseen palautteen lapsen käynnistä ja lähettävät sen huoltajan suostumuksella varhaiskasvatussyksikköön.

Terapia- ja psykologipalvelut tarjoavat yksilöityä apua ja tukea lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Terapia- ja psykologipalveluissa työskentelevät psykologit, toimintaterapeutit ja puheterapeutit. Heistä psykologi kuuluu monialaiseen yhteistyöryhmään ja terapeutit osallistuvat siihen kutsuttuna.

Lapsiperheiden tukipalvelut, lastensuojelu ja perheneuvola ovat tarkoitettu lapsiperheille, jotka tarvitsevat apua lapsen arkeen ja perheen kriiseihin liittyvissä tilanteissa, joissa peruspalveluiden tarjoamat palvelut eivät ole riittäviä. Nämä palvelut tukevat huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Näiden palveluiden työntekijät osallistuvat kutsuttuina varhaiskasvatuksen monialaiseen yhteistyöryhmään.

Päiväkodin johtajan tehtävänä on suunnitella monialaisen yhteistyöryhmän toimintaa ja kutsua koolle työryhmä suunnitelman mukaan. Hän kuuntelee monialaisen yhteistyöryhmän jäseniä sekä huoltajia kokouksen aiheiden valintaan liittyen. Päiväkodin johtaja kirjaa työryhmän kokouksesta muistion, josta tiedotetaan työyhteisön jäseniä. Hän vastaa siitä, että huoltajat ovat tietoisia monialaisen yhteistyöryhmän toiminnan periaatteista ja kokoontumisaikataulusta. Päiväkodin johtajan vastuulla on huolehtia, että yksikössä noudatetaan varhaiskasvatuslakia sekä tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säädöksiä.

Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on osallistua monialaisen yhteistyöryhmän toimintaan sekä yksikön asioiden käsittelyyn että yksittäisen lapsen osalta. Opettajan tulee olla tietoinen monialaisen yhteistyön tasoista ja toimijoista, jotta hän voi tarvittaessa ohjata perheen avun piiriin. Opettaja noudattaa omalta osaltaan sekä varhaiskasvatuslakia että tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säädöksiä.

Pidennettyä oppivelvollisuutta haettaessa lapsella täytyy olla erikoissairaanhoidon suositus, joka liitetään varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi hallintopäätöstä varten. Tästä valmisteluprosessista vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁷ ja tuen muodot¹¹⁸ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁰.

V/HTA

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on havainnoida ja dokumentoida lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Näistä havainnoista varhaiskasvatuksen opettajat keskustelevat huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Myös huoltaja voi nostaa keskusteluun lapsen mahdollisen tuen tarpeen. Keskustelussa huoltajien kanssa sovitaan yhdessä mahdollisista kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvistä tuen prosesseista.

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

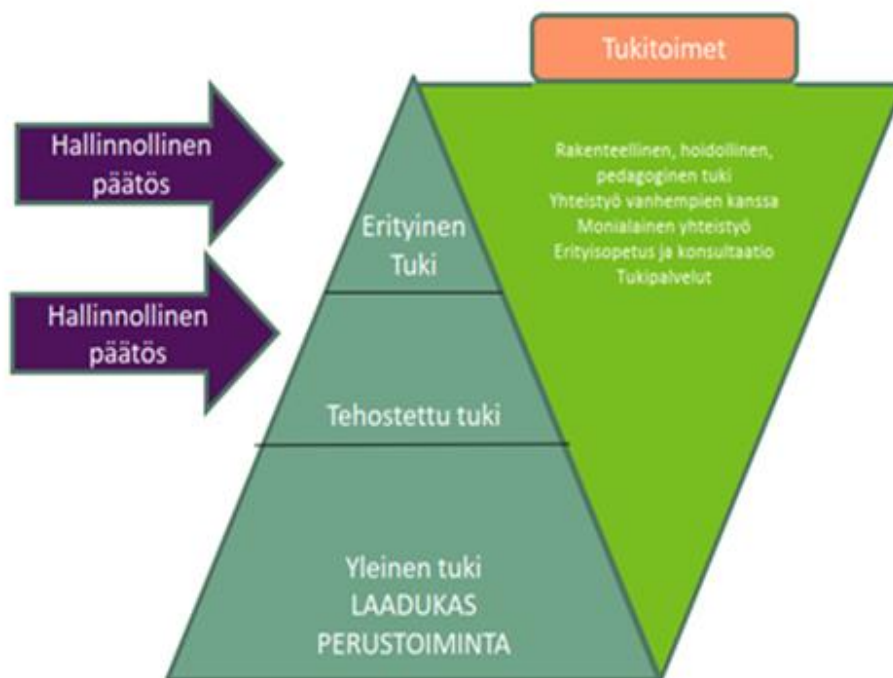
¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemista toteutetaan sekä kotona että varhaiskasvatuksessa. Huoltajia kuullaan aina lapsen tuen asioissa ja tämä kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mikäli huoltajat ovat eri mieltä pedagogisen tuen tarpeesta myös se kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (huoltajien kuuleminen). He eivät kuitenkaan voi kieltää lapsen tukemista pedagogisin keinoin.

Lapsen tuen tarve saattaa näyttäytyä eri tavoin erilaisissa ympäristöissä. Tuen tarve voi vaihdella vähäisestä vahvaan tai lyhytaikaisesta säännölliseen ja useita eri pedagogisia tukimuotoja käsittävään kokonaisuuteen. Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuen järjestelyt perustuvat aina lapsen sen hetkiseen tarpeeseen ja tilanteeseen. Lapsen tarvitsema tuki rakennetaan siten, että lapsi voi mahdollisimman täysipainoisesti osallistua lapsiryhmän toimintaan ja vertaisryhmässä toimimiseen joustavin pedagogisin järjestelyin kuten pienryhmätoiminnan avulla. Erityistä huomiota kiinnitetään ystävyys- ja vertaissuhteiden luomiseen sekä siihen, että lapsi saa onnistumisen kokemuksia oppimisesta sekä yhdessäolosta toisten kanssa. Lapsen tulee voida olla ryhmän täysipainoinen jäsen sekä saada tukea myönteiselle minäkuvalleen.

Varhaiskasvatuksessa lapsen tuki jaotellaan yleiseksi, tehostetuksi ja erityiseksi tueksi. Kaikilla tuen tasoilla käytetään saman tyyppisiä pedagogisia tuen muotoja. Erityispedagogisen osaamisen lisääntyminen näkyy tehostetun ja erityisen tuen vaiheessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan vahvempuna roolina tarvittavan tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tukijärjestelmän eri asteet eroavat toisistaan tuen moninaisuudeltaan, tehokkuudeltaan ja intensiivisyydeltään. Kolmitasoisien tuen toteuttamisessa liikutaan tasolta toiselle: yleisestä tuesta tehostettuun ja tehostetusta tuesta erityiseen tai päinvastoin, jos lapsen tuen tarve vähenee. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisesti kuin se on tarpeen.

Varhaiskasvatuksen tuen tasot

Kuvio. Varhaiskasvatuksen tuen tasot: OKM, Opetusneuvos Kirsi Alila 1.2.2022

Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä edellytetään vahvaa pedagogista asiantuntijuutta, jotta tukea voidaan tarjota oikea-aikaisesti ja oikein tukimuodoin. Tuen muodot voivat myös muuttua, kun lapsi kasvaa ja oppii uusia taitoja.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä.

Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²¹.

V/HTI\

Yleinen tuki on ensisijainen tuen järjestämisen muoto, joka voidaan aloittaa heti, kun tuen tarve ilmenee eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleinen tuki perustuu lasten oikeuteen saada ohjausta ja tukea kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin. Laadukkaalla pedagogisella toiminnalla voidaan auttaa lasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja näin ennaltaehkäistä tehostetumman tuen tarvetta. Yleistä tukea antaa koko varhaiskasvatuksen henkilöstö, joten jokaisen ryhmässä työskentelevän tulee tiedostaa, mitkä ovat ryhmän yleisen tuen periaatteet.

Yleisen tuen aikana käytettävät lomakkeet:

- *Lapsen havainnointikaavake*
- *Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma*
- *Tuen valikko*

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²². Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

V/HTI\

Tehostetussa tuessa lapselle tarjotaan kaikki samat tukimuodot kuin yleisessäkin tuessa. Tehostetun

---

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²² HE 148/2021 vp, s. 32

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

tuen tukitoimet ovat suunnitellumpia, yksilöllisempiä, säännöllisempiä ja samaan aikaan käytössä on useampia tukimuotoja kuin yleisessä tuessa. Lisäksi tehostetussa tuessa korostuvat varhaiskasvatuksen erityisopettajan lapselle tarjoamat osa-aikaiset tukimuodot ja palvelut. Tehostettu tuki on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tehostetun tuen toimintamenetelmien kuuluu olla tiedossa kaikilla lapsen kanssa toimivilla henkilöillä, jotta tehostettu tuki toimii arjessa mahdollisimman hyvin.

Tehostetusta tuesta varhaiskasvatuspäällikkö tekee yksilöllisen, kirjallisen ja pedagogisesti perustellun hallintopäätöksen. Ennen tehostetun tuen päätöstä kuullaan huoltajia ja mahdollisuuksien mukaan lasta. Kuuleminen tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun yhteydessä. Hallintopäätös tehdään varhaiskasvatuksen opettajan laatiman lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Suunnitelmaan kirjataan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kappaleissa 5.5 ja 5.6 mainitut asiat.

Tehostetun tuen aikana käytettävät lomakkeet:

- *Lapsen havainnointikaavake*
- *Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma*
- *Tuen valikko*

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁴.

V/HTI

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen varhaiskasvatusta ei vammasta, sairauden, kehityksessä viivästyksen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki sisältää yleisen ja tehostetun tuen aikana käytössä olleet menetelmät ja toimintatavat. Lisäksi erityisessä tuessa hyödynnetään erityispedagogista osaamista sekä rakenteellisia ja

---

¹²⁴ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

hoidollisia tukitoimia. Erityinen tuki on suunnitelmallista, intensiivistä ja yksilöllistä lapsen tukemista, missä korostuu tiivis yhteistyö huoltajien ja yhteistyötahojen kanssa. Edellisiin tuen tasoihin verrattuna erityisessä tuessa on vahvempi erityisopettajan tuki.

Ennen erityisen tuen päätöstä kuullaan huoltajia ja mahdollisuuksien mukaan lasta. Kuuleminen tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun yhteydessä. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan aina yhteistyössä lapsen huoltajan kanssa. Erityisestä tuesta varhaiskasvatuspäällikkö tekee yksilöllisen, kirjallisen ja pedagogisesti perustellun hallintopäätöksen. Ennen erityisen tuen päätöstä kuullaan huoltajia ja mahdollisuuksien mukaan lasta. Hallintopäätös tehdään varhaiskasvatuksen opettajan laatiman lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Suunnitelmaan kirjataan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kappaleissa 5.5 ja 5.6 mainitut asiat.

Erityisen tuen aikana käytettävät lomakkeet:

- *Lapsen havainnointikaavake*
- *Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma*
- *Tuen valikko*

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁵. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

---

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

V/HT\

Lapselle annetaan mahdollisuus ennakoida toimintaa ja hänen käyttäytymiseensä kohdistuvia odotuksia tuetaan vahvistamalla hänen ympäristönsä struktuuria. Strukturi käsitetään paikan, ajan, ihmisten ja toiminnan säännöllisyytenä, pysyvyytenä ja jäsentyneisyytenä. Selkeä päivärytmi ja strukturi sekä kotona että varhaiskasvatuksessa auttavat lasta jäsentämään ympäristöönsä ja selkiyttävät kunkin päivän kulkua. Päivän kulun voi muodostaa kuvien avulla tai käyttää apuna kuvitettua kellotaulua (aamu, päivä, ilta, yö), jolloin se on lapselle ymmärrettävämpi. Lapselle tieto siitä, mitä päivän aikana tapahtuu sekä missä ja kenen kanssa, luo hänelle turvallisuuden tunnetta.

Lapsen tunne- ja vuorovaikutustaidot kehittyvät lapsen kasvaessa ja niitä tuetaan osana varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus on keskeinen toimintaympäristö, jossa harjoitellaan taitoja, joiden avulla lapsi oppii käyttäytymään itselleen ja ympäristölleen suotuisalla tavalla. Varhaiskasvatuksessa tunne- ja vuorovaikutustaitoja harjoitellaan kaikkien lasten kanssa, mutta lapsi, jolla on käytöspulmia, tarvitsee lisäksi yksilöllistä tukea taitojen kehittymiseen ja oppimiseen.

Puhetta tukevalla, täydentävällä ja korvaavalla kommunikoinnilla (AAC) tarkoitetaan viestintää, jossa käytetään tukiviittomia ja kuvia. Kuvilla tapahtuvassa viestinnässä tarvitaan apuvälineitä, joita voivat olla kommunikointikansio, kommunikointitaulu, puhelaite tai kommunikointiohjelma.

Lapsiryhmän toimintakulttuurissa lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen ja yhteisöllisyys sovitetaan yhteen. Työskentely pienryhmissä edistää henkilöstön tutustumista jokaiseen lapseen yksilönä. Pedagogisesti tarkoituksenmukaiset pienryhmät ja henkilöstön sensitiivinen ohjaus vahvistavat lapsen kokemusta joukkoon kuulumisesta. Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti.

Henkilöstön on pedagogisia toimintatapoja valitessaan otettava huomioon lasten väliset yksilölliset ja kehitykselliset erot. Menetelminä voivat olla henkilöstön toimintaan perustuvat toimintatavat, joiden avulla mahdollistetaan lapsen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi. Toiminnassa huomioidaan myös lasten erilaiset yksilölliset ohjauksen tarpeet eriyttämällä työtapoja ja oppimisympäristöjä. Pedagogiset menetelmät ja toimintatavat valitaan siten, että kaikkien lasten osallisuus toteutuu.

Toimintaa eriyttämällä voidaan tarjota kaikille lapsille sopivia haasteita ja onnistumisen kokemuksia sekä mahdollisuuksia kehittyä vahvuksiensa mukaisesti. Vuorovaikutusta tuetaan strukturoimalla

toimintaa ja hyödyntämällä puhetta tukevia, täydentäviä ja korvaavia kommunikointikeinoja. Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja tukevat lasten luottamusta omiin taitoihinsa.

Lasten kasvun ja oppimisen tukeminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä hyvää lapsituntemusta. Havainnoimalla tunnistetaan lasten yksilölliset tavat oppia ja toimia. Vihdin varhaiskasvatuksessa on henkilöstöllä käytössä työvälineenä lapsen havainnointikaavake, joka tukee lapsen havainnointia. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa oleelliset asiat lapsen kehityksestä ja oppimisesta sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ryhmän toimintasuunnitelman vasuosaan.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoida ja dokumentoida lapsen kehitystä tietoisesti ja systemaattisesti. Pienryhmissä toimiessaan henkilöstö pystyy selvittämään lapsen ajatuksia, toiveita sekä haastatella lapsia ja näin osallistaa lasta oman varhaiskasvatuksensa suunnitteluun. Lapsi voi tulla osalliseksi oman varhaiskasvatuksensa suunnitteluun myös pedagogisen dokumentoinnin kautta. Havainnointi- ja dokumentointityötä tekee koko henkilöstö. He keskustelevat säännöllisesti lapsiin liittyvistä havainnoistaan ja muodostavat yhteisen näkemyksen lapsen kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Henkilöstön yhteinen ymmärrys ja tietämys lapsesta välitetään huoltajille päivittäisissä kohtaamisissa sekä varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Keskustelun alussa varhaiskasvatuksen opettaja ja huoltaja yhdessä arvioivat edellisessä keskustelussa sovittujen lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien toimenpiteiden toteutumista.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijapalvelut

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on kehityksen, oppimisen tuen ja erityispedagogiikan asiantuntija. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan alue koostuu yhdestä tai useammasta toimintayksiköstä, joiden tuen järjestelyjä hän koordinoi yhteistyössä päiväkodin johtajien ja varhaiskasvatuspäällikön kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu moniammatillisiin työryhmiin kehityksen ja oppimisen tuen asiantuntijana ja kehittäjänä sovittujen rakenteiden ja vastuiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa yhteistyössä päiväkodin johtajien kanssa alueensa lasten tuen tarpeen arvioinnista ja tarvittavien tukitoimien valmistelusta.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa. Hän arvioi toimintayksikön oppimisympäristöä ja toimintakulttuuria yhdessä päiväkodin johtajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tuo inklusiivisen, erityispedagogisen näkökulman toimintayksiköiden toiminnan kehittämiseen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu pedagogisten asiakirjojen laadintaan. Lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja kouluttaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä lapsikohtaisten pedagogisten asiakirjojen laadinnassa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävänä on yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa suunnitella, toteuttaa ja arvioida pedagogista toimintaa. Hänen tehtävänä on edistää tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia yhdessä henkilöstön kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on keskeisessä roolissa lapsen oppimisen polun, suotuisan kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin sekä tukitoimien jatkuvuuden turvaamisessa varhaiskasvatuksessa, siirryttäessä esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁶. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

V/HTI

Lapsiryhmän pedagogisia tukitoimia käytetään rakenteellisten tukitoimien rinnalla. Rakenteellisen tukitoimen myöntäminen lapsiryhmään mahdollistaa henkilöstön pedagogisen osaamisen kohdentamisen sekä joustavat, toiminnan kannalta tarkoituksenmukaiset ryhmittelyt. Lasten tarvitsema rakenteellinen tuki toteutetaan inklusiivisesti osana varhaiskasvatuksen toimintaa. Tuen toteuttamiseen osallistuu koko tiimin henkilöstö.

Vihdissä on käytössä seuraavia tuen toteuttamisen rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia järjestelyjä:

- *integroitu erityisryhmä*
- *ryhmäkoon pienennys varhaiskasvatuspäällikön, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa neuvotellen*
- *avustajapalvelut neuvotellen varhaiskasvatuspäällikön, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa*
- *yksikkökohtaiset monialaiset yhteistyöryhmät kokoontuen vähintään kaksi kertaa vuodessa*
- *tulkitsemispalvelut tarpeen mukaan*
- *kuljettamispalvelut*
- *kehitystä ja oppimista tukevat erityiset apuvälineet*

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Integroitu erityisryhmä. Integroidun ryhmän muodostamisessa huomioidaan ensisijaisesti toiminnallinen kokonaisuus. Ryhmässä on 12–14 lasta, joista enintään kuusi on kehityksen ja oppimisen tukea tarvitsevia. Ryhmän työntekijöistä yksi toimii varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävässä, yksi varhaiskasvatuksen opettajan tehtävässä ja yksi lastenhoitajan tehtävässä. Integroitu ryhmä on perusteltua silloin, kun lapsi tarvitsee kasvuunsa, kehitykseensä ja oppimiseensa systemaattista kokoaikaista erityispedagogista tukea ja ohjausta. Lisäksi integroidussa ryhmässä voi olla avustamispalvelua.

Ryhmäkoon pienennys. Pienennetty ryhmä on toimintayksikön kokonaistilanteeseen liittyvä ratkaisu, josta päätetään toimintavuosittain yhteisessä keskustelussa päiväkodin johtajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatuspäällikön kanssa. Ryhmän lasten määrä on enintään 14-17 lasta, josta 2–5 on kasvun, kehityksen ja oppimisen tukea tarvitsevia lapsia. Pienennetyssä ryhmässä voi työskennellä 2–3 henkilöä, joista vähintään yksi toimii varhaiskasvatuksen opettajan tehtävässä. Pienennetty ryhmä on perusteltua silloin, kun lapset tarvitsevat vahvempaa tukea ja ohjausta.

Avustajapalvelut. Vihdissä avustajapalvelulla turvataan lisäresurssia, jolla mahdollistetaan henkilöstön suunnittelema ja toteuttama kehityksen ja oppimisen tuki sekä tarkoituksenmukainen pedagoginen toiminta. Avustajapalvelu edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Keskeistä avustajapalveluiden kohdentamisessa on turvata lapsen osallisuus oppimiseen ja ryhmässä toimimiseen. Avustajapalvelu on perusteltua myös silloin, kun lapset tarvitsevat päivän aikana toistuvasti tukea, ohjausta ja/tai hoitotoimenpiteitä. Varhaiskasvatuksen avustajaa tarvitaan myös tilanteessa, jolloin lasten osallistuminen ja osallisuus ryhmätoimintaan ilman tukea vaikeutuvat kehityksellisten riskitekijöiden vuoksi. Varhaiskasvatuksen avustaja osallistuu lapsen ja lapsiryhmän toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin yhteistyössä tiimin henkilöstön ja huoltajien kanssa.

Tulkitsemispalvelut. Tulkkipalveluita käytetään lähinnä huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa silloin, kun huoltajien äidinkieli on muu kuin suomi ja huoltajilla ei ole riittävää suomen kielen taitoa keskustelun käymiseksi. Näin varmistetaan, että keskusteluun osallistujat ymmärtävät varmasti toisiaan.

Kuljettamispalvelut. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevalle lapselle voidaan poikkeustapauksessa järjestää myös tarpeelliset kuljetukset (varhaiskasvatuslaki 1 § / perusopetuslaki 32 §). Vihdin kunta on määritellyt kuljetukseen oikeuttavat kriteerit sekä varhaiskasvatuksen että esiopetuksen osalta, kuljetus on aina harkinnanvarainen.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään

lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Kehitystä ja oppimista tukevat erityiset apuvälineet. Lapsen tarvitsemat sairaanhoidolliset ja kuntouttavat apuvälineet tulevat perheelle erikoissairaanhoidosta. Kunnallisissa päiväkodeissa tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee omien erityistarpeidensa vuoksi pedagogista apuvälinettä oppimisensa tueksi, hankinnat tehdään harkinnanvaraisesti.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁷. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁸.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

---

¹²⁷ Varhaiskasvatustilanteesta 15 a ja d §

¹²⁸ Varhaiskasvatustilanteesta 15 d § ja 20 §

V/HT\

Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Havainnointi toimii koko lapsiryhmän pedagogisen suunnittelun sekä laadukkaana tuen lähtökohtana. Henkilöstö havainnoi lasta tai lapsiryhmää monipuolisesti ja tehdyt havainnot kirjataan lapsen havainnointikaavakkeeseen ja tuen valikkoon. Päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät kerran syksyllä ja kerran keväällä jokaisen ryhmän tiimipalaverissa. Tässä tiimipalaverissa he käyvät ryhmän henkilöstön kanssa läpi henkilöstön tekemiä havaintoja sekä lapsiryhmän tuen tarpeita.

Yleinen tuki on ensisijainen tuen järjestämisen muoto, joka voidaan aloittaa heti, kun tuen tarve ilmenee eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Laadukkaalla ja suunnitelmallisella pedagogisella toiminnalla voidaan auttaa lasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jonka laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja.

Jos yleinen tuki ei ole lapselle riittävää, varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja keskustelee lapsen tilanteesta sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan että huoltajien kanssa. Tämän pohjalta varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja arvioi yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja päiväkodin johtajan kanssa lapsen tehostetun tuen tarvetta. Mikäli tuen tarve todetaan tarpeelliseksi, varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja kirjaa tuen tarpeet lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jonka varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa varhaiskasvatuspäällikölle tehostetun tuen hallintopäätöksen tekoa varten. Tehostetussa tuessa tiivistetään yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tuen muotojen vaikuttavuutta havainnoidaan ja dokumentoidaan säännöllisesti. Työvälineenä käytetään lapsen havainnointikaavaketta ja tuen valikkoa.

Mikäli tehostetun tuen tarve päättyy, se kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallintopäätöksen tuen purkamisesta.

Erityinen tuki on yksilöllistä, kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista ja kunkin lapsen oppimisedellytyksiä edistävää tukea. Erityisessä tuessa yhteistyö tiivistyy entisestään varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja lasta tuetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatuin keinoin. Erityinen tuki edellyttää monialaista yhteistyötä ja vahvaa yhteistyötä huoltajien kanssa. Huoltajien kuuleminen kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan, jonka varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa varhaiskasvatuspäällikölle. Hän tekee hallintopäätöksen erityisen tuen antamisesta varhaiskasvatuksessa, joka kirjataan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁹. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁰. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³². Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut

---

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³³.

---

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

V/HTA

Yleinen tuki

- Yleisen tuen antamisesta ratkaisun tekee varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä tiimin ja huoltajien kanssa
- Vasuun kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tuen taso, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako
- Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa
- Aloite tuen tehostamiseksi voi tulla henkilöstöltä tai huoltajalta

Tehostettu tuki

- Tuen tehostamisesta ratkaisun tekevät varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja yhteistyössä päiväkodin johtajan ja huoltajien kanssa
- Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, jossa mainitaan tuen muodot, varhaiskasvatuksen järjestämispaikka ja tukipalvelut
- Vasuun kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tuen taso, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako
- Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa
- Jos tehostettu tuki ei ole riittävää, niin lapselle on annettava yksilöllisesti suunniteltua erityistä tukea

Erityinen tuki

- Ratkaisun erityisen tuen antamisesta tekevät varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja yhteistyössä päiväkodin johtajan ja huoltajien kanssa
- Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen
- Ei edellytä tehostetun tuen saamista, joten tuen tasoksi voidaan myös suoraan määritellä erityinen tuki
- Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, jossa mainitaan tuen muodot, varhaiskasvatuksen järjestämispaikka ja tukipalvelut
- Vasuun kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tuen taso, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako
- Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma yleisessä tuessa

Jokaiselle lapselle laaditaan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma huoltajan kanssa käydyn keskustelun pohjalta, päiväkodissa Wilma -järjestelmään ja perhepäivähoidossa paperisena. Suunnitelmassa kuvataan lasta, hänen vahvuuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan sekä kirjataan lapselle annettava yleinen tuki.

Tärkeää on kuvata täsmällisesti ja konkreettisesti ne pedagogiset menetelmät, joilla lasta tuetaan yleisessä tuessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata ainakin seuraavat asiat: lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, lapsen onnistumisen hetket, lapsen haasteet ja tuen tarpeet, pedagogisen toiminnan tavoitteet, pedagogiset ratkaisut tarvittavaan tukeen sekä lapsen näkökulma omiin asioihinsa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tehostetussa tuessa

Tuen valikon ja lapsen havainnointikaavakkeen pohjalta arvioidaan, tarvitseeko lapsi vahvempaa tukea, tehostettua tukea. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan moninäkökulmainen lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvän tuen kokonaistilanne. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tarvitaan vähintään lapsen, hänen huoltajiensa sekä henkilöstön näkemykset. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan, millaisia yleisen tuen pedagogisen tuen muotoja ja menetelmiä lapsen kanssa on johdonmukaisesti käytetty varhaiskasvatuksen henkilöstön toimesta ja miten ne ovat toimineet lapsen kasvun ja oppimisen tukena. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee näkyä myös arvio siitä, millaisia pedagogisia tukitoimia ja ympäristön järjestelyjä lapsi tarvitsee, jotta hänen tuen tarpeensa täyttyvät. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma käsitellään varhaiskasvatuksen opettajan, erityisopettajan ja päiväkodin johtajan kanssa ja tehdään arvio siitä, että annetaanko lapselle tehostettua tukea vai jatkaako lapsi yleisessä tuessa. Jos he arvioivat, että lapselle annetaan tehostettua tukea, niin

varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman varhaiskasvatuspäällikölle hallintopäätöstä varten.

Jos lapselle annetaan tehostettua tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan ne pedagogiset ratkaisut ja menetelmät sekä lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja konkreettiset toimet, joilla lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia voidaan tukea tehostetussa tuessa. Lisäksi kirjataan mahdolliset rakenteelliset, hoidolliset ja oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut sekä lapselle tarjottavan osa-aikaisen erityisopetuksen suunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tulee olla mahdollisimman kattava työväline avuksi lapsen kanssa tapahtuvaan arjen toimintaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan, miten yhteistyötä toteutetaan huoltajien ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa sekä vastuunjako eri toimijoiden kesken. Myös huoltajien tarjoama konkreettinen tuki merkitään suunnitelmaan, koska tukea tulee tarjota lapsen kaikissa oppimis- ja kasvatusympäristöissä. Lapsen pedagogisen tuen toimintamenetelmien kuuluu olla tiedossa kaikilla lapsen kanssa toimivilla henkilöillä, ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan seuranta- ja arviointiajankohdat.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma erityisessä tuessa

Jos tehostetun tuen tukimuodot todetaan lapselle liian vähäisiksi, varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan arvion siitä, miten tehostettu tuki on vaikuttanut lapsen kasvuun ja oppimiseen. Lisäksi opettaja kirjaa arvion siitä, millaisilla pedagogisilla, rakenteellisilla, hoidollisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla järjestelyillä lasta tulisi tukea.

Lapsesta voi olla saatavilla lääketieteellisiä, sosiaalisia tai psykologisia lausuntoja, jotka eivät kuitenkaan ole pedagogiikan asiantuntijoiden laatimia, eivätkä siten määrittele pedagogisen tuen ratkaisuja. Nämä lausunnot toimivat suosituksina, joita ei laiteta lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi erityisen tuen hallintopäätöstä varten.

Erityisessä tuessa varhaiskasvatuksen opettaja laatii vahvassa yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman, johon kirjataan lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet. Suunnitelma laaditaan aina yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. Suunnitelmaan kirjataan lapsen arjen konkreettiset tukitoimet sekä pedagogiset ratkaisut, joiden avulla lapsi saa tarvitsemansa erityisen tuen. Lisäksi suunnitellaan lapselle tarjottava erityisopetus. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on vahvempaa erityisen tuen aikana kuin muilla tuen portailla.

Suunnitelmaan kirjataan lapsen tukemiseen tarvittavat yhteistyötahot ja palvelut kuten opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antamat tukitoimet sekä vastuunjako. Suunnitelmassa otetaan kantaa erityisen tuen päätöksen mukaisiin lapsen tulkitsemis- ja avustajapalveluihin sekä lapsen tarvitsemiin apuvälineisiin, joista tehdään varhaiskasvatuspäällikön hallintopäätös kaikilla tuen tasoilla.

Suunnitelmaan kuvataan myös huoltajan kotona tarjoama tuki varhaiskasvatuksen erityisen tuen rinnalle. Lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi on tärkeää, että lapsi saa tukea niin kotona kuin varhaiskasvatuksessakin.

Tietojen siirto

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukea tarvitsevan lapsen siirtyessä ryhmästä, toimintayksiköstä tai kunnasta toiseen huolehditaan riittävästä tiedonsiirrosta.

Lapsen siirtyessä toiseen ryhmään, uuteen hoitopaikkaan tai esiopetukseen edellisen lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu tarvittaessa koolle siirtopalaverin, johon osallistuvat aina tulevan ryhmän opettaja ja huoltaja niin halutessaan. Tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen tai yksiköstä toiseen palaveri järjestetään aina. Tässä palaverissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään huoltajan suostumuksella tulevan ryhmän opettajalle. Huoltajan suostumus asiakirjan siirtämiseksi tarvitaan, koska lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman siirtämisen tavoitteena on helpottaa lapsen hoidon aloitusta uudessa hoitopaikassa.

Mikäli muutoksen yhteydessä varhaiskasvatuksen järjestäjä vaihtuu eri kuntaan, kunnallisesta yksityiseksi tai yksityisestä kunnalliseksi siirretään asiakirjasta huoltajan suostumuksella kopio. Alkuperäinen asiakirja arkistoidaan kunnassa tai yksityisellä palveluntuottajalla ja siihen merkitään kopio annetuksi. Kopioon kirjataan aina, että se on kopio alkuperäisestä asiakirjasta. Jos huoltaja ei anna suostumusta varhaiskasvatussuunnitelman tai sen kopion siirtämiseksi, voidaan varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, tuottamiseksi ja tuen arvioimiseksi tarvittava välttämätön tieto siirtää ilman huoltajan suostumusta. Tällaista välttämätöntä tietoa on mm lapsen pedagogisiin tukitoimiin ja turvallisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvä tieto.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁴. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁵. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁶. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁷. Päätös on aina perusteltava¹³⁸. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁹.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

---

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁵ Hallintolaki 34 §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁸ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 36

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁰.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴¹.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴². Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴³

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Yksityisen varhaiskasvatuksen tuen järjestäminen

Yksityisessä varhaiskasvatuksessa kasvun, kehityksen ja oppimisen tukea järjestetään Vihdin varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti.

---

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 30

Kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen linjausten luvuissa 2.1 ja 3.5 mainittuja tuen toteuttamisen periaatteita ja pedagogisen tuen muotoja noudatetaan myös yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen tasoja hyödynnetään toimintakulttuurin ja oppimisympäristön kehittämisessä ja arvioinnissa. Pedagogisia tuen muotoja ovat mm. pienryhmätoiminta, ennakointi, toiminnan strukturointi, lapsen sensitiivinen ja kannustava ohjaus sekä puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot. Erityistä huomiota kiinnitetään vertais- ja ystävyyssuhteiden luomiseen, joukkoon kuulumiseen sekä osallisuuteen ja onnistumisen kokemuksiin. Myös muut pedagogiset tukitoimet ovat mahdollisia. Pedagogisia tukitoimia käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentäen.

Yksityisessä varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon sekä sosiaalipalveluiden kesken. Tiedonsiirtoon ja yhteistyöhön liittyvät lupa-asiat sovitaan aina huoltajien kanssa. Yhteistyö edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä vastuullista aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Henkilöstön on tunnettava yhteistyökumppaneiden antamat palvelut sekä osattava ohjata lapsi ja perhe tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin. Yhteistyössä huomioidaan lasten ja perheiden yksilölliset tarpeet.

Lapsen tilannetta tarkastellaan ja arvioidaan kokonaisvaltaisesti yhteistyössä huoltajien ja yksityisen palveluntuottajan kanssa. Mikäli pedagogiset tukitoimet eivät ole olleet riittäviä, voi konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja suositella tehostun tuen antamista ja sen kirjaamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tarkoituksenmukaiset tuen järjestelyt sekä varhaiskasvatuspaikka arvioidaan lapsen edun mukaisesti.

Yksityiset palveluntuottajat voivat tarvittaessa hyödyntää konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita alle kouluikäisten lasten asioissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaus kohdistuu pääsääntöisesti toimintakulttuurin, toimintatapojen ja oppimisympäristöjen kehittämiseen. Lisäksi häneltä saa lisätietoa kuntatasoisista lapsi- ja perhepalveluista sekä niiden piiriin ohjautumisesta.

Yksityisen varhaiskasvatuksen osalta Vihdin kunnan varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallintopäätöksen tehostetun ja erityisen tuen antamisen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman yksiköstä varhaiskasvatuspäällikölle hallintopäätöstä varten. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman osalta yksityisessä varhaiskasvatuksessa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja asioita.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

V/HT\

Vihdissä ei ole kunnallisena toimintana järjestetty vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta. Mikäli yksityinen palveluntuottaja toiminnassaan painottaa vaihtoehtoista pedagogiikkaa tai erityistä katsomusta se tulee huomioida yksikön toimintasuunnitelmassa. Toimintasuunnitelmassa tulee näkyä arvoperusta, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat sekä miten nämä näkökulmat tulevat esille toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan ja erityiseen katsomukseen perustuvat varhaiskasvatusyksiköt noudattavat toiminnassaan Vihdin kunnan varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁵. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁸.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

---

¹⁴⁴ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁴⁶ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatustilain 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

V/HT\

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttävät kuntia arvioimaan varhaiskasvatuksen toimintaa yksilö-, yksikkö- ja järjestäjätasolla.

Vihdissä nämä arvioinnin tasot toteutuvat seuraavasti:

- yksilötasolla arvioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen toteutumista, lapsen osallisuutta omaan varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin ja toiminnalle asetettujen tavoitteiden vaikuttavuutta*
- yksikötasolla arvioidaan ryhmän toimintasuunnitelman toteutumista ja yksikön johtajuutta tuloskortin pedagogisten painopisteiden mukaisesti*
- järjestäjätasolla tehdään varhaiskasvatuksen asiakkaille asiakastytyväisyyskysely*

Kaikkien arvioinnin tasojen kriteerit määrittyvät Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin laatimiin laadun rakenne- ja prosessitekijöitä kuvaaviin indikaattoreihin pohjautuen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvää prosessia arviointineen kuvataan tarkemmin luvussa 1.3. Huoltajien kanssa käytävässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvässä keskustelussa ensimmäisenä arvioidaan edellisessä keskustelussa sovittujen lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista. Arvioinnin pohjalta sovitaan yhdessä huoltajan kanssa uusista tavoitteista ja toimenpiteistä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa esiin nousevat lapsen yksilölliset tarpeet huomioidaan suunniteltaessa lapsiryhmän toimintaa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta laaditaan ryhmän toimintasuunnitelma.

Ryhmän toimintasuunnitelmassa yhdistyvät tiimin jäsenten yhdessä keskustelemat kasvatusilmapiiriin ja toimintatapoihin liittyvät sopimukset sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta mietityt tavoitteet ja toimenpiteet lapsiryhmän toiminnan rungoksi. Tiimi tekee jatkuvaa arviointia ja päivittää ryhmänsä toimintasuunnitelmaa. Yhdessä päiväkodin johtajan kanssa ryhmän toimintasuunnitelman toteutumista arvioidaan kaksi kertaa toimintakauden aikana. Jokaisen työntekijän tulee säännöllisesti arvioida ja kehittää omaa työtään. Omaa työtä arvioidaan suhteessa ryhmän toimintasuunnitelmaan kirjattuihin sopimuksiin ja toimenpiteisiin. Tätä arviointia tehdään viikoittaisissa tiimipalaverissa.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja suunnittelee oman lapsiryhmänsä toimintaa käytyjen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen pohjalta ja arvioi sitä (ryhmän toimintasuunnitelma) yhdessä päiväkodin johtajan kanssa. Perhepäivähoitajien toimintasuunnitelman (yksikön toimintasuunnitelma) toteutumista arvioidaan alueilloissa.

Päiväkodinjohtajat laativat yksikölleen tulokortin. Tulokortissa määritellään suuntaviivat yksikön pedagogiselle johtamiselle. Sen avulla arvioidaan pedagogisen johtamisen kokonaisuutta. Arvioinnin pohjalta suunnitellaan kehittämiskohteet seuraavalle toimintakaudelle. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä laatii vuosittain varhaiskasvatuksen tulokortin, samassa yhteydessä arvioidaan edellisen tulokortin tavoitteiden toteutumista. Päiväkodin johtajan tehtävänä on toimintakauden lopussa toimittaa varhaiskasvatuspäällikölle yhteenveto yksiköissä tehdyistä arvioinneista.

Varhaiskasvatuksen asiakkaille toteutetaan varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin kyselyitä. Kysely laaditaan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin laatimiin laadun rakenne- ja prosessitekijöitä kuvaaviin indikaattoreihin pohjautuen. Kyselyn tuloksia käsitellään varhaiskasvatuksen johtoryhmässä ja ne otetaan huomioon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelmaa laadittaessa. Päiväkodin johtajan tehtävänä on käydä varhaiskasvatushenkilöstön kanssa läpi kyselyn tulokset ja huomioida ne omassa johtamisessaan. Päiväkodinjohtaja tiedottaa oman yksikkönsä asiakkaita yksikkökohtaisista tuloksista sekä yksikön kehittämistoimenpiteistä. Kyselyn tulokset julkistetaan Vihdin kunnan varhaiskasvatuksen verkkosivuilla.